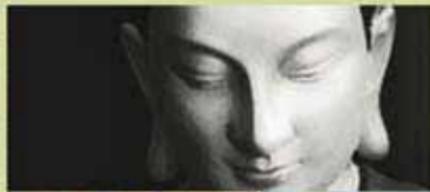

พุทธวจนะ

ฉบับ ... ก้าวข้าง ของเราพุทธะ

อาหนท์ ! ธรรมกิติ วินัยกิติ
ที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว แก่พวกเธอทั้งหลาย
ธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสตราของพวกเธอทั้งหลาย
โดยกาลล่วงไปแห่งเรา

อานนท์ ! พวกเธอทั้งหลาย
จงมีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ
อย่าเอาสิ่งอื่นเป็นสรณะเลย ;
จงมีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ
อย่ามีสิ่งอื่นเป็นสรณะเลย .

พุทธวจน

(ธรรมวินัยจากพุทธโอษฐ์)

ฉบับ ... ก้าวอย่าง อย่างพุทธะ

“จัดทำเพื่อเป็นธรรมทาน ไม่สงวนสิทธิ์ในการพิมพ์หรือเผยแพร่”

ແຕ່.....

.....

.....

.....

.....

ຈຶ່ງ.....

.....

คำอนุโมทนา

ขออนุโมทนา ในกุศลเจตนาครั้งนี้ เป็นอย่างยิ่งที่ได้สร้างเหตุปัจจัยอันเป็นไปเพื่อความเจริญ และความมีอายุยืนยาวแห่งพุทธวัจนี ด้วยการสืบสายถ่ายทอดคำสอนที่ออกจากพระโอษฐ์ของพระองค์เอง ในส่วนอริยสัจสี่ อันเป็นชั้นโลกุตตระ สมดังพุทธประสงค์ ที่ต้องการให้มีผู้นำคำสอนของพระองค์ไปศึกษาประพฤติปฏิบัติ เพ่งพิสูจน์ข้ออรรถข้อธรรม เพื่อให้เห็นแจ้งเป็นปัจจุตตัง และขยันในการถ่ายทอดบอกสอนกันรุ่นต่อรุ่นสืบๆกันไป

ด้วยเหตุที่ได้กระทำมาแล้วนี้ ขอจงเป็นพลปัจจัยให้ผู้มีส่วนร่วมในการทำหนังสือและผู้ที่ได้อ่านศึกษาพึงได้ดวงตาเห็นธรรม สำเร็จผลยังพระนิพพาน สมดังความปรารถนาที่ได้สร้างมาอย่างดีแล้วด้วยเทอญ.

ขออนุโมทนา

พระคึกฤทธิ์ โสตถิผโล

ธันวาคม ๒๕๕๑

คำนำ

ข้าพเจ้าเป็นผู้หนึ่งที่เคยสงสัยว่า “ทำไมแต่ละวัดหรือสำนักจึงมีวิธีหรือแนวปฏิบัติที่แตกต่างกัน” ทั้ง ๆ ที่เป็นคนพุทธเหมือนกัน แล้วคำสอนของพระพุทธเจ้า (พุทธวจน) นั้นจริงๆ แล้วท่านสอนอย่างไร ? คำถามนี้จึงเป็นที่มาที่ทำให้ข้าพเจ้าเกิดแรงบันดาลใจ ที่จะทำหนังสือเล่มนี้ขึ้น เพื่อให้ผู้อ่านและผู้ศึกษาได้เดินทางตามมรรควิธีขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างถูกต้อง อย่างไม่ต้องสงสัย เมื่อท่านได้อ่านแล้ว ท่านจะเห็นว่า คำสอนของพระองค์นั้นเป็นคำสอนที่เป็นอมตะ ไม่มีสมณพราหมณ์หรือผู้ใด ๆ กล่าวคั่งง้างหรือติเตียนได้เลย, เป็นคำสอนที่มีเหตุผล, เป็นคำที่จริง, ละเอียด, ลึกหาใครเปรียบเทียบมิได้และสามารถปฏิบัติตามได้จริง พิสูจน์ได้ ไม่ใช่แค่ความเชื่อ ซึ่งไม่ว่าบุคคลใดก็น้อมนำมาปฏิบัติได้ มีแต่เฉพาะพระสงฆ์เท่านั้น

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ ข้าพเจ้าได้คัดเลือกคำสอนที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ เพียงบางส่วนจากหนังสือชุด จาก

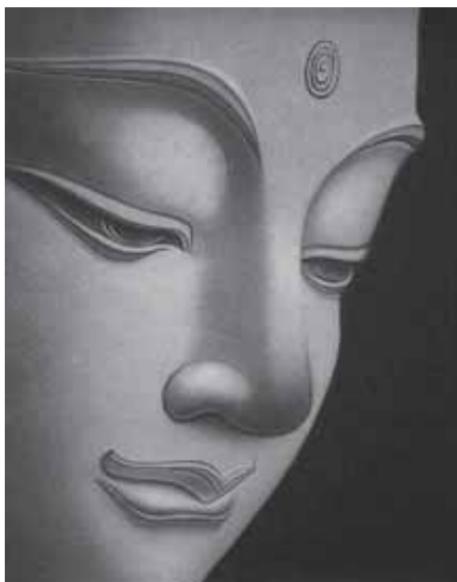
พระโอษฐ์ทั้ง ๕ เล่ม อันได้แก่ พุทธประวัติจากพระโอษฐ์,
ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์, อริยสัจจากพระโอษฐ์ภาคต้น,
อริยสัจจากพระโอษฐ์ภาคปลาย และ ปฏิจลสมุปปาทจาก
พระโอษฐ์ หรือถ้าท่านต้องการศึกษาเพิ่มเติมสามารถเข้าไปดู
ได้ที่ www.watnapp.com

อานิสงส์อันเกิดจากการทำหนังสือเล่มนี้ ขอมอบแด่
บิดามารดา ครูบาอาจารย์และผู้มีส่วนร่วมแรงกายแรงใจ ทำให้
งานสำเร็จลุล่วงไปได้อย่างดี ส่วนความผิดพลาด บกพร่อง
ผู้รวบรวมจะได้นำไปเพื่อแก้ไขปรับปรุงในโอกาสต่อไป

พจนานา รัชตะนาวิณ

ผู้รวบรวม

วิธีตรวจสอบว่า
เป็นคำของพระผู้มีพระภาคเจ้าหรือไม่

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุในธรรมวินัยนี้ จะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้าฟังมาแล้วได้รับมาแล้ว เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค ว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา, ดังนี้, พวกเธออย่าเพ่อรับรอง, อย่าเพ่อกัดค้ำน. เธอกำหนดเนื้อความนั้นให้ดี แล้วนำไปสอบสวนในสูตร นำไปเทียบเคียงในวินัย. ถ้าลงกันไม่ได้ เทียบเคียงกันไม่ได้ พึงแน่ใจว่า นั้นไม่ใช่คำของพระผู้มีพระภาคเจ้าแน่นอน ภิกษุรูปนั้น จามาผิด, พวกเธอพึงทิ้งคำเหล่านั้นเสีย; ถ้าลงกันได้ เทียบเคียงกันได้ พึงแน่ใจว่า นั้นเป็นคำของพระผู้มีพระภาคเจ้าแน่แล้ว ภิกษุรูปนั้นจามาอย่างดีแล้ว, พวกเธอพึงรับเอาไว้.

สารบัญ

	หน้า
๑. มนุษย์เป็นอันมาก ได้ยึดถือเอาที่พึงผิดๆ	๑
๒. สัตว์เกิดกลับมาเป็นมนุษย์มีน้อย เพราะไม่รู้ร้อยสัง	๓
๓. การรู้ร้อยสังเป็นของไม่เหลือวิสัย พระอริยบุคคล จึงมีปริมาณมาก	๕
๔. ให้ฟังตน ฟังธรรม	๕
๕. ผู้ไม่หลงเอาสิ่งอื่นมาเป็นแก่น	๑๓
๖. จะเกิดในตระกูลสูงหรือต่ำก็สามารถทำนิพพานให้ แจ้งได้	๑๕
๗. รายชื่อแห่งธรรมเป็นที่ตั้งแห่งการชูดกลา	๒๑
๘. ความทุกข์ของเทวดาและมนุษย์ตามธรรมชาติ	๒๓
๙. เป็นทุกข์เพราะติดอยู่ในอายตนะ	๒๘
๑๐. ความรู้สึก ที่ถึงกับทำให้ออกผนวย	๒๕
๑๑. การทำความเพียรแข่งกับอนาคคภัย	๓๔
๑๒. บทอธิษฐานจิตเพื่อทำความเพียร	๔๐
๑๓. ลำดับการปฏิบัติเพื่อรู้ตามซึ่งสังขาร	๔๓

	หน้า
๑๔. หลักเกณฑ์การเลือกสถานที่และบุคคล ที่ควรเสพ และไม่ควรเสพ	๔๕
๑๕. ความเพลินเป็นแดนเกิดแห่งทุกข์	๔๘
๑๖. อากาโรเกิดแห่งความทุกข์โดยสังเขป	๕๐
๑๗. ความดับทุกข์มี เพราะความดับแห่งนันทิ	๕๑
๑๘. ลักษณะแห่งจิตที่หลุดพ้นด้วยการระนันทิ (อีกนัยหนึ่ง)	๕๓
๑๙. วิธีที่สะดวกสบายเพื่อการดับของกิเลส	๕๔
๒๐. ทิ้งเสียนั่นแหละกลับจะเป็นประโยชน์	๕๘
๒๑. อากาโรเกิดดับแห่งเวทนา	๖๐
๒๒. ลักษณะหนทางแห่งความหมดจด	๖๒
๒๓. ขยายความแห่งอริยมรรคมีองค์แปด	๖๔
๒๔. สมาธิทุกชั้นตอนใช้เป็นบาทฐานในการเข้าวิมุตติ ได้ทั้งหมด	๗๐
๒๕. อริยสังคีโดยสังเขป	๗๓
(ทรงแสดงด้วยความยึดในขั้น ๕)	

	หน้า
๒๖. อริยสัง-ปฏิจาสุมุปปาต	๘๑
๒๗. ความเป็นโสดาบันประเสริฐกว่า เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ	๘๕
๒๘. คุณสมบัติของพระโสดาบัน	๘๘
๒๙. ปาฏิหาริย์ สาม	๙๓
๓๐. ผู้ที่อยู่ใกล้นิพพาน	๑๐๔
๓๑. ลักษณะแห่งอินทรีภavanaชั้นเลิศ	๑๐๘
๓๒. สิ้นกิเลสก็แล้วกัน ไม่ต้องรู้ว่าสิ้นไปเท่าไร	๑๑๐
๓๓. ตถาคตเป็นเพียงผู้บอกจะถึงที่หมายต้องเดินเอาเอง	๑๑๑
๓๔. เหตุให้ไม่ปรินิพพานในปัจจุบัน	๑๑๕
๓๕. หมด “อาหาร” ก็นิพพาน	๑๑๗
๓๖. กฏอิตถ์ปปัจจตา หรือ หัวใจปฏิจาสุมุปปาต	๑๒๑
๓๗. ปฏิจาสุมุปปาต คือ ธรรมอันเป็นธรรมชาติ อาศัยกันแล้วเกิดขึ้น	๑๒๒
๓๘. ปัญญา สติ กับนามรูปดับ เพราะวิญญานดับ	๑๒๕
๓๙. นิพพานเพราะไม่ยึดถือธรรมที่ได้บรรลู่	๑๒๖
๔๐. การปรินิพพาน	๑๒๗

๔๑. ผู้หลุดพ้นได้ เพราะไม่ยึดมั่นถือมั่น

๔๒. ธรรมเป็นส่วนแห่งวิชา

๔๓. คำชี้ชวนวิงวอน

หน้า

๑๒๘

๑๒๙

๑๓๐

บทที่ ๑

มนุษย์เป็นอันมาก ได้ยึดถือเอาที่พึ่งผิดๆ

มนุษย์ทั้งหลายเป็นอันมาก ถูกความกลัวคุกคาม
เอาแล้ว ย่อมยึดถือเอาภูเขาบ้าง ป่าไม้ที่ศักดิ์สิทธิ์บ้าง สวน
ศักดิ์สิทธิ์บ้าง รุกขเจดีย์บ้าง ว่าเป็นที่พึ่งของตนๆ
นั่นไม่ใช่ที่พึ่งอันทำความเกษมให้ได้เลย, นั่นไม่ใช่ที่พึ่งอัน
สูงสุด; ผู้ใดถือเอาสิ่งนั้นๆเป็นที่พึ่งแล้ว ย่อมไม่หลุดพ้น
ไปจากทุกข์ทั้งปวงได้.

ส่วนผู้ใด ที่ถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
เป็นที่พึ่งแล้ว เห็นอริยสัจทั้งสิ้น ด้วยปัญญาอันถูกต้อง คือ
เห็นทุกข์, เห็นเหตุเป็นเครื่องให้เกิดขึ้นของทุกข์, เห็น
ความก้าวล่วงเสียได้ซึ่งทุกข์, และเห็นมรรคประกอบด้วย
องค์แปด อันประเสริฐ ซึ่งเป็นเครื่องให้ถึงความเข้าไปสงบ
รำงับแห่งทุกข์: นั่นแหละคือ ที่พึ่งอันเกษม, นั่นคือ ที่พึ่ง
อันสูงสุด; ผู้ใดถือเอาที่พืงนั้นแล้ว ย่อมหลุดพ้นไปจาก
ทุกข์ทั้งปวง ได้แท้.

- ฐ. พุ. ๒๕/๔๐/๒๔.

อริยสัจจากพระโอษฐ์ภาคต้น หน้า ๑๕

บทที่ ๒

สัตว์เกิดกลับมาเป็นมนุษย์มีน้อย

เพราะไม่รู้อรียสัจ

ภิกษุทั้งหลาย! เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนี
ว่าอย่างไร : ผู้ชนิดหนึ่งที่เราซ่อนขึ้นด้วยปลายเล็บนี้
กับมหาปฐพีนี้ ข้างไหนจะมากกว่ากัน ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! มหาปฐพีนั้นแหละเป็นดินที่
มากกว่า. ผู้ชนิดหนึ่งเท่าที่ทรงซ่อนขึ้นด้วยปลายพระขนานี้ เป็นของมี
ประมานน้อย. ผู้ชนิดนั้น เมื่อนำเข้าไปเทียบกับมหาปฐพี ย่อมไม่ถึงซึ่ง
การคำนวณได้ เปรียบเทียบได้ ไม่เข้าถึงแม้ซึ่งกะละภาค (ส่วนเสี้ยว)”.

ภิกษุทั้งหลาย! อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น :
สัตว์ที่เกิดกลับมาสู่หมู่มนุษย์ มีน้อย ; สัตว์ที่เกิดกลับมา
เป็นอย่างอื่นจากหมู่มนุษย์ มีมากกว่าโดยแท้. ข้อนั้น
เพราะเหตุไรเล่า ? ภิกษุทั้งหลาย! ข้อนั้น เพราะความที่
สัตว์เหล่านั้นไม่เห็นอรียสัจทั้งสี่. อรียสัจสี่ อย่างไรเล่า ?

สื่ออย่างคือ อริยสังคคือทุกข์ อริยสังคคือเหตุให้เกิดขึ้นแห่งทุกข์ อริยสังคคือความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ อริยสังคคือทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์.

ภิกษุทั้งหลาย! เพราะเหตุนั้น ในเรื่องนี้ เธอพึงประกอบโยคกรรม^๑ อันเป็นเครื่องกระทำให้รู้ว่า “ทุกข์เป็นอย่างไร, เหตุเกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นอย่างไร, ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นอย่างไร, ทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นอย่างไร”, ดังนี้.

- มหาวาร. ตี. ๑๘/๕๗๘/๑๗๕๗.

อริยสังจากพระโอษฐ์ภูภาคต้น หน้า ๗

๑. โยคกรรม คือ การกระทำอย่างเป็นระบบ

บทที่ ๓

การรู้ரியสังเป็นของไม่เหลือวิสัย
พระอริยบุคคล จึงมีปริมาณมาก

วิจนะ ! ภิกษุผู้สาวกของเรา บรรลุเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะ เพราะความสิ้นไปแห่ง อาสวะทั้งหลาย ได้กระทำให้แจ้งแล้ว ด้วยปัญญาอันยิ่ง เอง ในทิฐฐธรรมนี้ มีอยู่ไม่ใช่ร้อยเดียว ไม่ใช่สองร้อย ไม่ใช่สามร้อย ไม่ใช่สี่ร้อย ไม่ใช่ห้าร้อย มีอยู่มากกว่า มาก โดยแท้

วิจนะ ! ภิกษุณีผู้สาวิกาของเรา บรรลุเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะ เพราะความสิ้นไปแห่ง อาสวะทั้งหลาย ได้กระทำให้แจ้งแล้ว ด้วยปัญญาอันยิ่ง เอง ในทิฐฐธรรมนี้ มีอยู่ไม่ใช่ร้อยเดียว ไม่ใช่สองร้อย ไม่ใช่สามร้อย ไม่ใช่สี่ร้อย ไม่ใช่ห้าร้อย มีอยู่มากกว่า มาก โดยแท้

วิจนะ ! อุบาสกผู้สาวกของเรา พวกเป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาว อยู่ประพบัติกับผู้ประพบัติพรหมจรรย์, เป็น โอปปาทิกสัตว์ (พระอนาคามี) มีปรกติปรินิพพาน ในภพที่

ไปเกิดนั้น ไม่เวียนกลับจากภพนั้นเป็นธรรมดา, เพราะ
ความสิ้นไปแห่งสัญญา โยชนน์มีส่วนในเบื้องต่ำห่าอย่าง ก็
มีอยู่ไม่ใช่ร้อยเดียว ฯลฯ ไม่ใช่ห่าร้อย มีอยู่มากกว่ามาก
โดยแท้.

วิจละ ! อุบาสก ผู้สาวกของเรา พวกเป็นคฤหัสถ์
นุ่งขาว ยังบริโภคนกาม เป็นผู้ทำตามคำสอน เป็นผู้สนอง
โอวาท มีความสงสัยอันข้ามได้แล้ว ไม่ต้องกล่าวด้วย
ความสงสัยว่า นี้อะไรๆ เป็นผู้ปราศจากความครั้นคร้าม
ไม่ใช่ผู้ต้องเชื่อตามคำของผู้อื่น อยู่ประพฤดิพรหมจรรย์
ในศาสนาของพระศาสดา ก็ มีอยู่ไม่ใช่ร้อยเดียว ฯลฯ
ไม่ใช่ห่าร้อย มีอยู่มากกว่ามาก โดยแท้.

วิจละ ! อุบาสิกา ผู้สาวิกาของเรา พวกเป็นหญิง
คฤหัสถ์นุ่งขาว อยู่ประพฤติกกับผู้ประพฤดิพรหมจรรย์ เป็น
โอปปาติกัสถ์ (พระอนาคามี) มีปรกติปรินิพพานในภพที่
ไปเกิดนั้น ไม่เวียนกลับจากภพนั้นเป็นธรรมดา, เพราะ
ความสิ้นไปแห่งสัญญา โยชนน์มีส่วนในเบื้องต่ำห่าอย่าง ก็ มี

อยู่ไม่ใช่ร้อยเดียว ฯลฯ ไม่ใช่ห้าร้อย มีอยู่โดยมากกว่า
มากเป็นแท้.

วิจจะ ! อุบาสิกา ผู้สาวิกาของเรา พวกเป็นหญิง
กฤหัสถ์นุ่งขาว ยังบริโภคน้ำ เป็นผู้ ทำตามคำสอน เป็น
ผู้ สอนงโอรบาท มีความสงสัยอันข้ามได้แล้ว ไม่ต้องกล่าว
ด้วยความสงสัยว่า นี่อะไรๆ เป็นผู้ปราศจากความครัน
คร้าม ไม่ต้องเชื่อตามคำของผู้อื่น อยู่ประพฤติพรหมจรรย์
ในศาสนาของพระศาสดา ก็ มีอยู่ไม่ใช่ร้อยเดียว ฯลฯ
ไม่ใช่ห้าร้อย มีอยู่โดยมากกว่ามากเป็นแท้.

- ม.ม. ๑๓/๒๕๑ - ๒๕๓/๒๕๕ - ๒๕๖.

อริยสังจากพระโอรฐ์ภาคต้นหน้า ๕๓

บทที่ ๔

ให้ฟังตน ฟังธรรม

อานนท์! เราได้กล่าวเตือนไว้ก่อนแล้วมิใช่หรือ
 ว่า “ความเป็นต่างๆ ความพลัดพราก ความเป็นอย่างอื่น
 จากของรักของชอบใจทั้งสิ้น ย่อมมี; อานนท์! ข้อนั้น
 จักได้มาแต่ไหนเล่า: สิ่งใดเกิดขึ้นแล้ว เป็นแล้ว อันปัจจัย
 ปรุงแล้ว มีความชำรุดไปเป็นธรรมดา, สิ่งนั้นอย่าชำรุด
 ไปเลย ดังนี้; ข้อนั้น ย่อมเป็นฐานะที่มีไม่ได้”.

อานนท์! เปรียบเหมือนเมื่อต้นไม้ใหญ่ มีแก่น
 เหลืออยู่ ส่วนใดแก่คร่ำกว่าส่วนอื่น ส่วนนั้นพึงย่อยยับ
 ไปก่อน, ข้อนี้ ฉันทุ; อานนท์! เมื่อภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่มี
 ธรรมเป็นแก่นสารเหลืออยู่, สาริบุตรปรินิพพานไปแล้ว
 ฉันทันเหมือนกัน. อานนท์! ข้อนั้น จักได้มาแต่ไหนเล่า:
 สิ่งใดเกิดขึ้นแล้ว เป็นแล้ว อันปัจจัยปรุงแล้ว มีความ
 ชำรุดไปเป็นธรรมดา สิ่งนั้นอย่าชำรุดไปเลย ดังนี้; ข้อ
 นั้น ย่อมเป็นฐานะที่มีไม่ได้.

อานนท์ ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย จงมีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ อย่าเอาสิ่งอื่นเป็นสรณะเลย; จงมีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ อย่ามีสิ่งอื่นเป็นสรณะเลย.

อานนท์ ! ภิกษุ มีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ, มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะนั้น เป็นอย่างไรเล่า?

อานนท์ ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายเนื่องๆอยู่, พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายเนื่องๆอยู่, พิจารณาเห็นจิตในจิตเนื่องๆอยู่, พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายเนื่องๆอยู่; มีเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้. อานนท์ ! ภิกษุอย่างนี้แล ชื่อว่ามีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ ;

มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็น
สรณะ เป็นอยู่.

อานนท์! ในกาลบัดนี้ก็ดี ในกาลล่วงไปแห่ง
เราก็ดี ใครก็ตามจักต้องมีตนเป็นประทีป มีตนเป็น
สรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ ; มีธรรมเป็นประทีป
มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ เป็นอยู่.
อานนท์! ภิกษุพวกใด เป็นผู้ใคร่ในศึกษา, ภิกษุพวกนั้น
จักเป็นผู้อยู่ในสถานะอันเลิศที่สุดแล.

- บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร.สํ.๑๕/๒๑๖/๗๓๖.

ตรัสแก่ท่านพระอานนท์ ผู้เสร้างลในข่าวการปรินิพพานของ
ท่านพระสารีบุตร ซึ่งจุนทสามเณรนำมาบอกเล่า ที่พระอาราม
เชตวันใกล้นครสาวัตถี.

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์ หน้า ๒๗๗

บทที่ ๕

ผู้ไม่หลงเอาสิ่งอื่นมาเป็นแก่น^๑

ภิกษุทั้งหลาย ! พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีลาภสักการะ และเสียงยินยอมเป็นอนิสงส์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมด้วยศีลเป็นอนิสงส์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมด้วยสมาธิเป็นอนิสงส์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมด้วยญาณทัสสนะเป็นอนิสงส์.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็เจโตวิมุตติ^๒ ที่ไม่กำเริบอันใดมิอยู่, พรหมจรรย์นี้มี สิ่งนั้น นั้นแหละเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย เป็นแก่นสาร เป็นผลสุดท้ายของพรหมจรรย์แล.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาสารโรปมสูตร มุ.ม. ๑๒/๓๗๐/๓๕๑.

ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายที่ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้นครราชคฤห์.

๒. เจโตวิมุตติ คือ การบรรลอรหัตตผลโดยมีน้ำหนักของการทำสมาธิมากกว่าการกระทำด้านอื่นๆ

- แบบของการหลุดพ้นยังมีอย่างอื่นอีกเช่น สัทธาวิมุตติ ,
ปัญญาวิมุตติ เป็นต้น

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์ หน้า ๑๕๖

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนบุรุษผู้ต้องการด้วย
 แก่นไม้ เสาหาแก่นไม้ เทียบค้นหาแก่นไม้ จนถึงต้นไม้อใหญ่มีแก่นแล้ว ตัดเอาแก่นถือไปด้วยมั่นใจว่า ‘นี่เป็น
 แก่นแท้’ ดังนี้. บุรุษมีตาดี เห็นคนนั้นเข้าแล้ว ก็กล่าวว่า
 “ผู้เจริญคนนี้ ช่างรู้จักแก่น, รู้จักกระพี้, รู้จักเปลือกสด,
 รู้จักสะเก็ดแห้งตามผิวเปลือก, รู้จักใบอ่อนที่ปลายกิ่ง.
 จริงดั่งว่า ผู้เจริญคนนี้ ต้องการแก่นไม้ เสาหาแก่นไม้
 เทียบค้นหาแก่นไม้ จนถึงต้นไม้อใหญ่มีแก่นแล้ว ก็ตัดเอา
 แก่นแท้ถือไปด้วยมั่นใจว่า ‘นี่ เป็นแก่นแท้’ ดังนี้. สิ่ง
 ที่เขาจะต้องทำด้วยแก่นไม้ จักสำเร็จประโยชน์เป็นแท้’
 ดังนี้.

บทที่ ๖

จะเกิดในตระกูลสูงหรือต่ำ ก็สามารถทำนิพพานให้แจ้งได้

อานนท์! ในภพหนึ่งแห่งอภิชาติ หก นี้ คือ คนบางคนมีชาติดำ ก่อให้เกิดกรรมดำ ๑, บางคนมีชาติดำ ก่อให้เกิดกรรมขาว ๑, บางคนมีชาติดำ ก่อให้เกิดนิพพาน (ความสิ้นราคะโทสะโมหะ) อันเป็นกรรมไม่ดำไม่ขาว ๑, บางคนมีชาติขาว ก่อให้เกิดกรรมดำ ๑, บางคนมีชาติขาว ก่อให้เกิดกรรมขาว ๑, บางคนมีชาติขาว ก่อให้เกิดนิพพาน อันเป็นกรรมไม่ดำไม่ขาว ๑.

อานนท์! คนมีชาติดำ ก่อให้เกิดกรรมดำ เป็นอย่างไรเล่า? อานนท์! คนบางคนในภพหนึ่ง เกิดในตระกูลต่ำ คือ ตระกูลจัณฑาล ตระกูลพราน ตระกูลจักสาน ตระกูลทำรถ หรือตระกูลเทพยดาเยื่อ ซึ่งเป็นคนยากจน มีข้าวและน้ำน้อย เป็นอยู่ฝืดเคือง มีอาหารและ

เครื่องนุ่งห่มหาได้โดยยาก เขาเป็นผู้มีผิวพรรณทราม ไม่นำคู เตี้ยค่อม จี๋โรค ตาบอด ง่อย กระจอก มีตัวตะแคงข้าง ไม่ค่อยจะมีข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่ และประทีปโคมไฟ แต่เขาก็ยัง ประพฤติกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ครั้นประพฤติทุจริตแล้ว เบื้องหน้าแต่การตายเพราะการทำลายร่างกาย ย่อมเข้าถึงอบายทุกคติวิบาตนรก อย่างนี้แล อานนท์! เรียกว่า คนมีชาติดำ ก่อให้เกิดกรรมดำ.

อานนท์! คนมีชาติดำ ก่อให้เกิดกรรมขาว เป็นอย่างไรเล่า? อานนท์! คนบางคนในภพนี้ เกิดในตระกูลต่ำ คือ ตระกูลจันทาล ตระกูลพราน ... ฯลฯ ... มีอาหารและเครื่องนุ่งห่มหาได้โดยยาก มีผิวพรรณทราม ไม่นำคู ... ฯลฯ ... ไม่ค่อยจะมีข้าว น้ำ ... ฯลฯ ... ประทีปโคมไฟ แต่เขา ประพฤติกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ครั้นประพฤติกุสุจริตแล้ว เบื้องหน้าแต่การตาย เพราะการทำลายร่างกาย ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์. อย่างนี้แล

อานนท์! เรียกว่า คนมีชาติดำ ก่อให้เกิดกรรมขาว.

อานนท์! คนมีชาติดำ ก่อให้เกิดนิพพานอันเป็น
กรรมไม่ดำไม่ขาว เป็นอย่างไรเล่า? อานนท์! คนบางคน
ในภพนี้ เกิดในตระกูลต่ำ คือ ตระกูลจัณฑาล ตระกูล
พราน ... ฯลฯ ... มีผิวพรรณทราม ไม่น่าดู เตี้ยค่อม.
เขาปลงผมและหนวด ครองผ้าข้อมผาดออกจากเรือน
บวชเป็นผู้ไม่มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับด้วยเรือน. เขา นั้น
ครั้งบวชแล้วอย่างนี้ ละนิเวศน์ทั้งห้า อันเป็นเครื่องเสวรา
หมองจิตทำปัญญาให้ถอยกำลังได้แล้ว มีจิตตั้งมั่นดีใน
สติปัฏฐานทั้งสี่ ยังโพชนงค์เจ็ดให้เจริญแล้วตามที่เป็น
จริง ชื่อว่าข้อมก่อก่อให้เกิดนิพพานอันเป็นกรรมไม่ดำไม่
ขาว. อย่างนี้แล อานนท์! เรียกว่า คนมีชาติดำ
ก่อก่อให้เกิดนิพพานอันเป็นกรรมไม่ดำไม่ขาว.

อานนท์! คนมีชาติขาว ก่อให้เกิดกรรมดำ เป็น
อย่างไรเล่า? อานนท์! คนบางคนในภพนี้ เกิดในสกุล

สูง คือ สกุลกษัตริย์มหาศาล สกุลพราหมณ์มหาศาล หรือ สกุลคหบดีมหาศาล อันมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มี โภคะมาก มีทองและเงินพอดำ มีอุปกรณ์แห่งทรัพย์พอ ตัว มีทรัพย์และข้าวเปลือกพอดำ เขามีรูปงาม น่าดู น่า เลื่อมใส ประกอบด้วยความเกลี้ยกล่อมแห่งผิวพรรณ อย่างยิ่ง ร่ำรวยด้วยข้าวด้วยน้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่ และ ประทีปโคมไฟ แต่เขาประพฤติกายทุจริต วจีทุจริต มโน ทุจริต ครั้นประพฤติทุจริตแล้ว เบื้องหน้าแต่การตาย เพราะการทำลายร่างกาย ย่อมเข้าถึงอบายทุกคติวิบาต นรก. อย่างนี้แล อานนท์ ! เรียกว่า คนมีชาติขาว ก่อให้เกิดกรรมดำ.

อานนท์ ! คนมีชาติขาว ก่อให้เกิดกรรมขาว เป็น อย่างไรเล่า? อานนท์ ! คนบางคนในกรณีนี้ เกิดในสกุล สูง คือ สกุลกษัตริย์มหาศาล สกุลพราหมณ์มหาศาล ... ฯลฯ ... มีทรัพย์และข้าวเปลือกพอดำ มีรูปงาม ... ฯลฯ

... ร่ำรวยด้วยข้าว น้ำ ... ฯลฯ ... ประทีปโคมไฟ; เขา
 ประพติกายสุจิริต วจีสุจิริต มโนสุจิริต ครั้นประพตติ
 สุจิริตแล้ว เบื้องหน้าแต่การตายเพราะการทำลายแห่งกาย
 ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์. อย่างนี้แล อานนท์! เรียกว่า
 คนมีชาติขาว ก่อให้เกิดกรรมขาว.

อานนท์! คนชาติขาว ก่อให้เกิดนิพพานอันเป็น
 ธรรมไม่ดำไม่ขาว เป็นอย่างไรเล่า? อานนท์! คนบางคน
 ในภพนี้ เกิดในสกุลสูง คือ สกุลกษัตริย์มหาศาล สกุล
 พราหมณ์มหาศาล ... ฯลฯ ... มีทรัพย์และข้าวเปลือกพอ
 ตัว มีรูปงาม ... ฯลฯ ... ร่ำรวยด้วยข้าว น้ำ ... ฯลฯ ...
 ประทีปโคมไฟ. เขาปลงผมและหนวด ครองผ้ากาสายะ
 ออกจากเรือน บวชเป็นผู้ไม่มีประโยชน์เกี่ยวข้องด้วย
 เรือน. เขานั้นครั้นบวชแล้วอย่างนี้ ละนิวรณ์ทั้งห้า อัน
 เป็นเครื่องเศร้าหมองใจทำปัญญาให้ถอยกำลังได้แล้ว มี
 จิตตั้งมั่นดี ในสติปัญญาอันทั้งสี่ ยังโพชนงค์เจ็ดให้เจริญ
 แล้วตามที่เป็นอย่างจริง ชื่อว่าย่อมก่อให้เกิดนิพพานอันเป็น

กรรมไม่ดำไม่ขาว. อย่างนี้แล อานนท์ ! เรียกว่า คนมี
ชาติขาว ก่อให้เกิดนิพพานอันเป็นกรรมไม่ดำไม่ขาว

อานนท์ ! เหล่านี้แล อภิสชาติ ๖ ชนิด.

- นก. อ. ๒๒/๔๒๘/๓๒๘.

อริยสัจจากพระโอรุฐัภาคตัน หน้า ๕๔๔

บทที่ ๗

รายชื่อแห่งธรรมเป็นที่ตั้งแห่งการขุดเกลา

จุนทะ ! สัลเลขธรรม (ความขุดเกลา) เป็นสิ่งที่
เธอทั้งหลายพึงกระทำในธรรมทั้งหลายเหล่านี้ กล่าวคือ :-

ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ เบียดเบียน

เร้าจักเป็นผู้ ไม่เบียดเบียน ;

ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่น กระทำปาณาติบาต

เร้าจัก เว้นขาดจากปาณาติบาต;

ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่น กระทำอทินนาทาน

เร้าจัก เว้นขาดจากอทินนาทาน;

ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่น ไม่ประพฤติพรหมจรรย์

เร้าจักเป็นผู้ ประพฤติพรหมจรรย์;

ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่น พุดเท็จ

เร้าจัก เว้นขาดจากการพุดเท็จ;

ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่น พุดส่อเสียด

เร้าจัก เว้นขาดจากการพุดส่อเสียด;

ทำสัตตเลขาว่า เมื่อผู้อื่น พุดคำหยาบ

เราจัก เว้นขาดจากการพุดคำหยาบ;

ทำสัตตเลขาว่า เมื่อผู้อื่น พุดเพื่อเจ้า

เราจัก เว้นขาดจากการพุดเพื่อเจ้า;

ทำสัตตเลขาว่า เมื่อผู้อื่น มากด้วยอภิขณา

เราจักเป็นผู้ ไม่มากด้วยอภิขณา;

ทำสัตตเลขาว่า เมื่อผู้อื่น มีจิตพยาบาท

เราจักเป็นผู้ ไม่มีจิตพยาบาท;

ทำสัตตเลขาว่า เมื่อผู้อื่น มีมิจฉาทิฏฐิ

เราจักเป็นผู้ มีสัมมาทิฏฐิ;

ทำสัตตเลขาว่า เมื่อผู้อื่น มีมิจฉาสังกัปปะ

เราจักเป็นผู้ มีสัมมาสังกัปปะ;

ทำสัตตเลขาว่า เมื่อผู้อื่น มีมิจฉาวาจา

เราจักเป็นผู้ มีสัมมาวาจา;

ทำสัตตเลขาว่า เมื่อผู้อื่น มีมิจฉากัมมันตะ

เราจักเป็นผู้ มีสัมมากัมมันตะ;

ทำสัตตเลขาว่า เมื่อผู้อื่น มีมิจณาอาชีพะ

เรจักเป็นผู้ มีสัมมาอาชีพะ;

ทำสัตตเลขาว่า เมื่อผู้อื่น มีมิจनावายามะ

เรจักเป็นผู้ มีสัมมாவายามะ;

ทำสัตตเลขาว่า เมื่อผู้อื่น มีมิจนาสติ

เรจักเป็นผู้ มีสัมมาสติ;

ทำสัตตเลขาว่า เมื่อผู้อื่น มีมิจนาสมาธิ

เรจักเป็นผู้ มีสัมมาสมาธิ;

ทำสัตตเลขาว่า เมื่อผู้อื่น มีมิจณาญาณะ

เรจักเป็นผู้ มีสัมมาญาณะ;

ทำสัตตเลขาว่า เมื่อผู้อื่น มีมิจनावิมุตติ

เรจักเป็นผู้ มีสัมมาวิมุตติ;

ทำสัตตเลขาว่า เมื่อผู้อื่น มีถีนมิทระกัสมุรรุม

เรจักเป็นผู้ ปราศจากถีนมิทระ;

ทำสัตตเลขาว่า เมื่อผู้อื่น เป็นผู้ ฟุ้งซ่าน

เรจักเป็นผู้ ไม่ฟุ้งซ่าน;

ทำสัตตเลขาว่า เมื่อผู้อื่น มีวิจิกิจฉา

เราจักเป็นผู้ ข้ามพ้นวิจิกิจฉา;

ทำสัตตเลขาว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ มักโกรธ

เราจักเป็นผู้ ไม่มักโกรธ;

ทำสัตตเลขาว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ ผูกโกรธ

เราจักเป็นผู้ ไม่ผูกโกรธ;

ทำสัตตเลขาว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ ลบลหฺ์คุณ

เราจักเป็นผู้ ไม่ลบลหฺ์คุณ;

ทำสัตตเลขาว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ แข่งดี

เราจักเป็นผู้ ไม่แข่งดี;

ทำสัตตเลขาว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ ริษยา

เราจักเป็นผู้ ไม่ริษยา;

ทำสัตตเลขาว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ ตระหนี่

เราจักเป็นผู้ ไม่ตระหนี่;

ทำสัตตเลขาว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ โอ้อวด

เราจักเป็นผู้ ไม่โอ้อวด;

ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ มีมารยา

เราจักเป็นผู้ ไม่มีมารยา;

ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ กระจ่าง

เราจักเป็นผู้ ไม่กระจ่าง;

ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ ดูหมิ่นท่าน

เราจักเป็นผู้ ไม่ดูหมิ่นท่าน;

ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ วายาก

เราจักเป็นผู้ ว่าง่าย;

ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ มิมิตรชั่ว

เราจักเป็นผู้ มิมิตรดี;

ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ ประมาท

เราจักเป็นผู้ ไม่ประมาท;

ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ ไม่มีสักธา

เราจักเป็นผู้ มีสักธา;

ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ ไม่มีหิริ

เราจักเป็นผู้ มีหิริ;

ทำสัลเลาะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ ไม่มีโอตตปะ

เราจักเป็นผู้ มีโอตตปะ;

ทำสัลเลาะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ มีสุตะน้อย

เราจักเป็นผู้ มีสุตะมาก;

ทำสัลเลาะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ ขี้เกียจ

เราจักเป็นผู้ ปรารภความเพียร;

ทำสัลเลาะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ มีสติหลงลืม

เราจักเป็นผู้ มีสติตั้งมั่น;

ทำสัลเลาะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ มีปัญญาทราวม

เราจักเป็นผู้ ถึงพร้อมด้วยปัญญา;

ทำสัลเลาะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ ลูบคลำด้วยทกฺขิณฺของตน,
เป็นผู้ยึดถืออย่างเหนียวแน่น, และเป็นผู้ยากที่จะสลัดคืน
ซึ่งอุปาทาน, เราจักเป็นผู้ ไม่ลูบคลำด้วยทกฺขิณฺของตน, เป็น
ผู้ไม่ยึดถืออย่างเหนียวแน่น, และเป็นผู้ง่ายที่จะสลัดคืนซึ่ง
อุปาทาน.

อริยสังจากพระโฆษฐ์ภาคปลาย หน้า ๑๔๔๘

บทที่ ๘

ความทุกข์ของเทวดาและมนุษย์ตามธรรมชาติ

ภิกษุทั้งหลาย ! เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย มีรูปเป็นที่มายินดี ยินดีแล้วในรูป บันเทิงแล้วในรูป ย่อมอยู่เป็นทุกข์ เพราะความแปรปรวนจางคลายดับไปแห่งรูป. (ในกรณีแห่ง เสียง กลิ่น รส โสภณวัตถุ และ ธรรมารมณ์ ก็ตรัสอย่างเดียวกัน).

ภิกษุทั้งหลาย ! ส่วนตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ รู้แจ้งความเกิด ความตั้งอยู่ไม่ได้ รสอร่อย โทษ และอุบายเครื่องสลัดออก แห่งรูป ตามเป็นจริง ไม่มีรูปเป็นที่มายินดี ไม่ยินดีในรูป ไม่บันเทิงในรูป ยังคงอยู่เป็นสุขแม้เพราะความแปรปรวนจางคลายดับไปแห่งรูป. (ในกรณีแห่ง เสียง กลิ่น รส โสภณวัตถุ และ ธรรมารมณ์ ก็ตรัสอย่างเดียวกัน).

- สฟา. ตี. ๑๘/๑๕๕/๒๑๖.

อริยสังจากพระโอษฐ์ภาคต้น หน้า ๒๕๘

บทที่ ๕

เป็นทุกข์เพราะติดอยู่ในอายตนะ

ภิกษุทั้งหลาย ! เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย มี รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เป็นที่รื่นรมย์ใจ ยินดีแล้วใน รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ บันเทิงด้วย รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ. ภิกษุทั้งหลาย ! เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ย่อมอยู่เป็นทุกข์ เพราะความเปลี่ยนแปลง เสื่อมสลาย และความดับไปของ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ.

- สฟา. ตี. ๑๘/๑๖๑/๒๑๘.

อริยสัจจากพระโอษฐ์ ภาคต้น หน้า ๒๕๕

บทที่ ๑๐

ความรู้สึก ที่ถึงกับทำให้ออกผนวช^๑

๑. บาลี ปาสาณาสีสูตร โอปัมมวรรค มุ.ม. ๑๒/๓๑๖/๓๑๖. ตรัส
แก่ภิกษุทั้งหลาย ที่อาศรมของรัมมกพราหมณ์ ใกล้เมืองสาวัตถี.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในโลกนี้ ครั้งก่อนแต่การตรัสรู้ เมื่อเรายังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่ ตนเองมี ความเกิด เป็นธรรมดาอยู่แล้ว ก็ยังมัวหลงแสวงหาสิ่งที่มีความเกิดเป็นธรรมดาอยู่นั่นเอง, ตนเองมี ความแก่ เป็นธรรมดาอยู่แล้ว ก็ยังมัวหลงแสวงหาสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาอยู่นั่นเอง, ตนเองมี ความเจ็บไข้ เป็นธรรมดาอยู่แล้ว ก็ยังมัวหลงแสวงหาสิ่งที่มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดาอยู่นั่นเอง, ตนเองมี ความตาย เป็นธรรมดาอยู่แล้ว ก็ยังมัวหลงแสวงหาสิ่งที่มีความตาย เป็นธรรมดาอยู่นั่นเอง, ตนเองมี ความโศก เป็นธรรมดาอยู่แล้ว ก็ยังมัวหลงแสวงหาสิ่งที่มีความโศกเป็นธรรมดาอยู่นั่นเอง, ตนเองมี ความเศร้าหมอง โดยรอบด้าน เป็นธรรมดาอยู่แล้ว ก็ยังมัวหลงแสวงหาสิ่งที่มีความเศร้าหมองโดยรอบด้าน เป็นธรรมดาอยู่นั่นเอง อีก.

ภิกษุทั้งหลาย ! กี่อะไรเล่า? เป็นสิ่งที่มีความเกิด (เป็นต้น) ฯลฯ มีความเศร้าหมองโดยรอบด้าน (เป็นที่สุด) เป็นธรรมดา?

ภิกษุทั้งหลาย ! บุตรและภรรยา มีความเกิดเป็น ธรรมดา ฯลฯ มีความเศร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดา. ทาสหญิงทาสชาย มีความเกิดเป็นธรรมดา ฯลฯ มีความเศร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดา. แพะ แกะ มีความเกิดเป็นธรรมดา ฯลฯ มีความเศร้าหมองโดยรอบด้านเป็น ธรรมดา. ไก่ สุกร มีความเกิดเป็น ธรรมดา ฯลฯ มีความเศร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดา. ช้าง โค ม้า ลา มีความเกิดเป็นธรรมดา ฯลฯ มีความเศร้าหมองโดยรอบ ด้านเป็นธรรมดา. ทองและเงิน เป็นสิ่งที่มีความเกิดเป็น ธรรมดา ฯลฯ มีความเศร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดา. สิ่งที่มีมนุษย์เข้าไปเทิดทูนเอาไว้ เหล่านี้แหละที่ชื่อว่าสิ่งที่มี ความเกิดเป็นธรรมดา ฯลฯ มีความเศร้าหมอง โดยรอบ ด้านเป็นธรรมดา ซึ่งคนในโลกนี้ พวกกันจมติดอยู่ พวกกัน มัวเมาอยู่ พวกกันสยบอยู่ ในสิ่งเหล่านี้ จึงทำให้คนทั้งที่มี

ความเกิดเป็นธรรมดา ฯลฯ มีความเศร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดาอยู่เองแล้ว ก็ยังมัวหลงแสวงหาสิ่งที่มีความเกิดเป็นธรรมดา ฯลฯ ที่มีความเศร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดา อยู่นั่นเอง อีก.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความคิดอันนี้ ได้เกิดขึ้นแก่เราว่า “ทำไมหนอ เราซึ่งมีความเกิด ฯลฯ ความเศร้าหมองโดยรอบด้าน เป็นธรรมดาอยู่เองแล้ว จะต้องไปมัวแสวงหาสิ่งที่มีความเกิด ฯลฯ ความเศร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดาอยู่อีก. ไฉนหนอ เราผู้มีความเกิด ฯลฯ ความเศร้าหมองโดยรอบด้าน เป็นธรรมดาอยู่เองแล้ว ครั้นได้รู้ลึกถึงโทษอันดำทราวมของการมีความเกิด ฯลฯ ความเศร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดานี้แล้ว เราพึงแสวงหา นิพพาน อันไม่มีความเกิด อันเป็นธรรมที่เกษมจากเครื่องร้อยรัด ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่าเกิด.”

ภิกษุทั้งหลาย ! เรานั้นโดยสมัยอื่นอีก ยังหนุ่มเฒ่า เกสายังดำจัด บริบูรณ์ ด้วยความหนุ่มที่กำลังเจริญ ยังอยู่ในปฐมวัย, เมื่อมารดาบิดาไม่ปรารถนาด้วย กำลัง

พากันร้องไห้หน้าตานองหน้าอยู่ เราได้ปลงศพและหวน
 ครองผ้าข้อมผาด ออกจากเรือน บวชเป็นผู้ไม่มีเรือนแล้ว.
 “...การทวาทะ! ในโลกนี้ ครั้งก่อนแต่การตรัสรู้ เมื่อเรายัง
 ไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่, ความคิดนี้เกิดมีแก่เราว่า
 “ฉรวาสกัปปแคบ เป็นทางมาแห่งธุดี, ส่วน บรรพชาเป็น
 โอกาสว่าง; ผู้อยู่ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ให้
 บริสุทธิ์บริบูรณ์โดยส่วนเดียว เหมือนสังข์ที่เขาขัดดีแล้ว,
 โดยง่าย นั้นไม่ได้. ถ้าไหนเราพึงปลงศพและหวน
 ครองผ้าข้อมผาดออกจากเรือน บวชเป็นผู้ไม่มีประโยชน์
 เกี่ยวข้องด้วยเรือน เถิด ดังนี้...”^๑

๑. บาลี สคารวสูตร พราหมณวรรค ม.ม. ๑๓/๖๖๕/๖๓๘. ตรัสแก่
 พราหมณ์หนุ่ม ที่หมู่บ้านปัจฉกปัป. ข้อความเช่นนี้ ยังมีในสูตรอื่นอีก
 เช่นบาลีมหาสังกาสสูตร ม.ม.หน้า ๔๔๒ บรรพ ๔๑๑ เป็นต้น.

บทที่ ๑๑

การทำความเพียรแข่งกับอนาคตภัย

ภิกษุทั้งหลาย ! ภัยในอนาคตเหล่านี้ มีอยู่ ๕
ประการ ซึ่งภิกษุผู้มองเห็นอยู่ ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่
ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำ

เช่นนั้น อยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุ
 สิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสีย
 โดยเร็ว. ภัยในอนาคต & ประการนั้น คือ อะไรบ้างเล่า?
 ห้าประการคือ :-

๑. ภิกษุในภคินี พิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้
 เรายังหนุ่ม ยังเยาว์วัย ยังรุ่นคระนอง มีผมยังดำสนิท ตั้งอยู่
 ในวัยกำลังเจริญ คือปฐมวัย ; แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่
 ความแก่ จะมาถึงร่างกายนี้, ก็คนแก่ถูกความชราครอบงำ
 แล้ว จะมนสิการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้น ไม่
 ทำได้สะดวกเลย ; และจะเสพเสนาสนะอันเจียบสงัด ซึ่ง
 เป็นป่าชฎ ก็ไม่ทำได้ง่ายๆเลย. ก่อนแต่สิ่งอันไม่เป็นที่
 ต้องการ ไม่น่าใคร ไม่น่าชอบใจ (คือความแก่) นั้นจะมา
 ถึงเรา เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อ
 บรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง
 เสียโดยเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว แม้จะแก่เฒ่า ก็จัก
 อยู่เป็นผาสุก” ดังนี้.

๒. ภิกษุทั้งหลาย! ข้ออื่นยังมีอีก : ภิกษุพิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ เรามีอาพาธน้อย มีโรคน้อย มีไฟธาตุให้ความอบอุ่นสม่ำเสมอ ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก พอปานกลาง ควรแก่การทำความเพียร ; แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่ ความเจ็บไข้ จะมาถึงร่างกายนี้, ก็คนที่เจ็บไข้ถูกพยาธิครอบงำแล้ว จะมณสิการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้น ไม่ทำได้สะดวกเลย ; และจะเสพเสนาสนะอันเจียมบงัด ซึ่งเป็นป่าชัฏก็ไม่ทำได้ง่ายๆเลย. ก่อนแต่สิ่งอันไม่เป็นที่ต้องการ ไม่น่าใคร่ ไม่น่าชอบใจ (คือความเจ็บไข้) นั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว แม้จะเจ็บไข้ ก็จักอยู่เป็นผาสุก” ดังนี้.

๓. ภิกษุทั้งหลาย! ข้ออื่นยังมีอีก : ภิกษุพิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ ข้าวกล้ำงามดี บิณฑุฑะ(ก้อนข้าว) หาได้ง่าย เป็นการสะดวกที่จะยังชีวิตให้เป็นไป ด้วยความ

พยายามแสวงหาบิณฑบาต ; แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่
 ภิกษาหายาก ข้าวกล้าเสียหาย บิณฑะหาได้ยาก ไม่เป็น
 การสะดวกที่จะยังชีวิตให้เป็นไปด้วยความพยายามแสวง
 หาบิณฑบาต, เมื่อภิกษาหายาก ที่ใดภิกษาหาง่าย คนทั้ง
 หลายก็อพยพกันไป ที่นั่น, เมื่อเป็นเช่นนั้น ความอยู่
 คลุกคลีปะปนกันในหมู่คนก็จะมีขึ้น เมื่อมีการคลุกคลี
 ปะปนกันในหมู่คน จะมนสิการถึงคำสอนของท่านผู้รู้
 ทั้งหลายนั้น ไม่ทำได้สะดวกเลย ; และจะเสพเสนาสนะ
 อันเจียบสอาด ซึ่งเป็นปาฐกก็ไม่ทำได้ง่ายๆเลย. ก่อนแต่สิ่ง
 อันไม่เป็นที่ต้องการ ไม่น่าใคร่ ไม่น่าชอบใจ (คือภิกษาหา
 ยาก) นั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่
 ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุลสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยัง
 ไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว จักอยู่
 เป็นผาสุก แม้ในคราวที่เกิดเหตุภิกษภัย” ดังนี้.

๔. ภิกษุทั้งหลาย ! ข้ออื่นยังมีอีก : ภิกษุพิจารณา
 เห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ คนทั้งหลายสมัครสมานขึ้นบานต่อ

กัน ไม่วิวาทกัน เข้ากันได้ดูจดังนมผสมกับน้ำ มองแลกันด้วยสายตาแห่งคนที่รักใคร่กัน เป็นอยู่; แต่จะมีสักคราหนึ่งที่ ภัย คือ โจรป่ากำเริบ ชาวชนบทผู้ขึ้นอยู่ในอาณาจักรแตกกระจัดกระจายแยกย้ายกันไป, เมื่อมีภัยเช่นนี้ ที่ใดปลอดภัย คนทั้งหลายก็อพยพกันไป ที่นั่น, เมื่อเป็นเช่นนั้น ความอยู่คลุกคลีปะปนกันในหมู่คนก็จะมีขึ้น เมื่อมีการอยู่คลุกคลีปะปนกันในหมู่คน จะมนสิการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้น ไม่ทำได้สะดวกเลย; ก่อนแต่สิ่งอันไม่เป็นที่ต้องการ ไม่น่าใคร ไม่น่าชอบใจ (คือโจรภัย) นั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว จักอยู่เป็นผาสุก แม้ในคราวที่เกิดโจรภัย” ดังนี้.

๕. ภิกษุทั้งหลาย! ข้ออื่นยังมีอีก : ภิกษุพิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ สงฆ์สามัคคีปรองดองกัน ไม่วิวาทกัน มีอุเทศเดียวกัน อยู่เป็นผาสุก; แต่จะมีสักคราหนึ่ง

ที่ สงฆ์แตกกัน, เมื่อสงฆ์แตกกันแล้ว จะมนสิการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้น ไม่ทำได้สะดวกเลย; และจะเสพเสนาสนะอันเจียบสงัดซึ่งเป็นป่าชฎ ก็ไม่ทำได้ง่ายๆ เลย. ก่อนแต่สิ่งอันไม่เป็นที่ต้องการ ไม่น่าใคร่ ไม่น่าชอบใจ (คือสงฆ์แตกกัน) นั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลुสิ่งที่ยังไม่บรรลु เพื่อทำให้แจ้ง สิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว จักอยู่เป็นผาสุก แม้ในคราวเมื่อสงฆ์แตกกัน” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย! ภัยในอนาคต ๕ ประการ เหล่านี้แล ซึ่งภิกษุผู้มองเห็นอยู่ ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรพากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้น อยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

- ปญจก. อ. ๒๒/๑๑๓/๓๘.

อริยสังจากพระโอษฐ์ภาคปลาย หน้า ๑๑๕๘

บทที่ ๑๒

บทอธิษฐานจิตเพื่อทำความเพียร

ภิกษุทั้งหลาย ! เรายังรู้สึกได้อยู่ซึ่งธรรม ๒ อย่าง
คือ ความไม่รู้จักอิมจักพอ (สันโดษ) ในกุศลธรรมทั้งหลาย
และ ความเป็นผู้ไม่ถอยกลับ (อัปปฏิวานี) ในการทำความ
เพียร.

ภิกษุทั้งหลาย ! เราย่อมตั้งไว้ซึ่งความเพียรอันไม่
 ถอยกลับ (ด้วยการอธิษฐานจิต) ว่า “หนัง เอ็น กระดูก
 จักเหลืออยู่, เนื้อและเลือดในสรีระจักเหือดแห้งไปก็ตามที่;
 ประโยชน์ใด อันบุคคลจะบรรลุได้ด้วยกำลัง ด้วยความ
 เพียร ด้วยความบากบั่น ของบุรุษ, ถ้ายังไม่บรรลุ
 ประโยชน์นั้นแล้ว จักหยุดความเพียรเสีย เป็นไม่มี” ดังนี้.
 ภิกษุทั้งหลาย ! การตรัสรู้เป็นสิ่งที่เราถึงทับแล้วด้วยความ
 ไม่ประมาท อนุตรโยคิกเขมธรรม ก็เป็นสิ่งที่เราถึงทับ
 แล้วด้วยความไม่ประมาท.

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าแม่ พวกเธอ พึงตั้งไว้ซึ่งความ
 เพียรอันไม่ถอยกลับ (ด้วยการอธิษฐานจิต) ว่า “หนัง เอ็น
 กระดูก จักเหลืออยู่, เนื้อและเลือดในสรีระจักเหือดแห้ง
 ไปก็ตามที่; ประโยชน์ใด อันบุคคลจะบรรลุได้ด้วยกำลัง
 ด้วยความเพียร ด้วยความบากบั่น ของบุรุษ, ถ้ายังไม่
 บรรลุประโยชน์นั้นแล้ว จักหยุดความเพียรเสีย เป็นไม่มี”
 ดังนี้ แล้วไซ้ ; ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอ ก็จักกระทำให้

แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์ อันไม่มีอะไรอื่นยิ่งกว่า อันเป็นประโยชน์ที่ความต้องการของกุลบุตร ผู้ออกบวชจากเรือนเป็นผู้ไม่มีเรือน โดยชอบ, ได้ต่อกาลไม่นานในทิวชฎธรรม เข้าถึงแล้วแลอยู่ เป็นแน่นอน.

- พุก. อ. ๒๐/๖๔/๒๕๑.

อริยสังจากพระโสมฐ์ภาคปลาย หน้า ๑๑๖๓

บทที่ ๑๓

ลำดับการปฏิบัติเพื่อรู้ตามซึ่งสังขธรรม

ภิกษุทั้งหลาย ! เราย่อมไม่กล่าวการประสบความสำเร็จ
พอใจในอรหัตตผล ด้วยการกระทำอันดับแรกเพียงอันดับ
เดียว. ภิกษุทั้งหลาย ! ก็แต่ว่า การประสบความสำเร็จใน
อรหัตตผล ย่อมมีได้เพราะการศึกษาโดยลำดับ เพราะการ
กระทำโดยลำดับ เพราะการปฏิบัติโดยลำดับ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็การประสบความสำเร็จในอร-
หัตตผล ย่อมมีได้เพราะการศึกษาโดยลำดับ เพราะการ
กระทำโดยลำดับ เพราะการปฏิบัติโดยลำดับนั้น เป็น
อย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย ! บุรุษบุคคลในกรณีนี้ :
เป็นผู้มีสังขธา เกิดขึ้นแล้ว ย่อม เข้าไปหาผู้ถึงอริยสังข์(สัพบุรุษ);
เมื่อเข้าไปหา ย่อม เข้าไปในังใกล้ ;
เมื่อเข้าไปในังใกล้ ย่อม เจียโสตกลงสดับ ;
ผู้เจียโสตกลงสดับ ย่อม ได้ฟังธรรม ;

ครั้นฟังแล้ว ย่อม ทรงจำธรรมไว้,
ย่อม ใคร่ครวญพิจารณาซึ่งเนื้อความ
แห่งธรรม ทั้งหลายที่ตนทรงจำไว้;
เมื่อเขาใคร่ครวญพิจารณา ซึ่งเนื้อความแห่งธรรมนั้นอยู่,
ธรรมทั้งหลายย่อมทนต่อการเพ่งพิสูจน์ ;
เมื่อธรรมทนต่อการเพ่งพิสูจน์มีอยู่

ฉันทะ (ความพอใจ) ย่อมเกิด ;

ผู้เกิดฉันทะแล้ว ย่อม มีอุตสาหะ ;
ครั้นมีอุตสาหะแล้ว

ย่อม พิจารณาหาความสมดุลแห่งธรรม
ครั้นพิจารณาหาความสมดุลแห่งธรรมแล้ว
ย่อม ตั้งตนไว้ในธรรม นั้น;

ผู้มีตนส่งไปแล้วในธรรมนั้นอยู่ ย่อม กระทำให้
แจ้ง ซึ่งบรมสัจจ์ด้วยนามกาย ด้วย, ย่อมเห็นแจ้งแทง
ตลอด ซึ่งบรมสัจจ์นั้นด้วยปัญญา ด้วย.

- ม. ม. ๑๓/๒๓๓/๒๓๘.

อริยสังจากพระโอบุษฐ์ภาคปลาย หน้า ๘๕๓

บทที่ ๑๔

หลักเกณฑ์การเลือกสถานที่และบุคคล
ที่ควรเสพ และไม่ควรเสพ

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ เข้าไปอาศัย
วนป่าดัด (ป่าทึบ) แห่งใดแห่งหนึ่งอยู่, สติที่ยังตั้งมั่น

ไม่ได้ ก็ไม่ตั้งขึ้นได้, จิตที่ยังไม่ตั้งมั่น ก็ไม่ตั้งมั่น, อาสวะที่ยังไม่สิ้น ก็ไม่ถึงความสิ้น, และอนุตตรโยคักเขมธรรมที่ยังไม่บรรลु ก็ไม่บรรลุ, ทั้งจิวร ภิณฑบาท เสนาสนะ คิลานปัจฉยเภสัชชบริหาร อันบรรพชิตพึงแสวงหามาเพื่อเป็นบริหารของชีวิต ก็หามาได้โดยยาก. ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุนั้น พิจารณาเห็นโดยประจักษ์ดังนี้แล้ว ไม่ว่าจะเป็นเวลากลางวันหรือกลางคืน พึงหลีกไปเสียจากวนปัทม์นั้น, อย่าอยู่เลย.

ภิกษุทั้งหลาย ! อนึ่ง ภิกษุในกรณีนี้ เข้าไปอาศัย วนปัทม์ แห่งใดแห่งหนึ่งอยู่, สติที่ยังตั้งขึ้นไม่ได้ ก็ไม่ตั้งขึ้นได้, จิตที่ยังไม่ตั้งมั่น ก็ไม่ตั้งมั่น, อาสวะที่ยังไม่สิ้น ก็ไม่ถึงความสิ้น, และอนุตตรโยคักเขมธรรมที่ยังไม่บรรลุ ก็ไม่บรรลุ; แต่ว่า จิวร ภิณฑบาท เสนาสนะ คิลานปัจฉยเภสัชชบริหาร อันบรรพชิตพึงแสวงหามาเพื่อเป็นบริหารของชีวิตหามาได้โดยไม่ง่าย. ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุนั้น พิจารณาเห็นโดยประจักษ์ดังนี้แล้ว คิดว่า “เรา

เป็นผู้ออกจากเรือนบวช เพราะเหตุแห่งจีวรก็หาไม่ได้ เพราะเหตุแห่งบิณฑบาตก็หาไม่ได้ เพราะเหตุแห่งเสนาสนะก็หาไม่ได้ เพราะเหตุแห่งคิลานปัจฉยเภสัชชบริวารก็หาไม่ได้”; ครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ภิกษุ นั้น พึงหลีกเลี่ยงไปจากวนปัตถ์นั้น, อย่าอยู่เลย.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ เข้าไปอาศัยวนปัตถ์ แห่งใดแห่งหนึ่งอยู่ , สติที่ยังตั้งมั่นไม่ได้ก็ตั้งมั่นได้, จิตที่ยังไม่ตั้งมั่น ก็ตั้งมั่น, อาสวะที่ยังไม่สิ้น ก็ถึงความสิ้น, และอนุตรโยคักขेमธรรมที่ยังไม่บรรลु ก็บรรลุ; แต่จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจฉยเภสัชชบริวาร อันบรรพชิตพึงแสวงหาเพื่อเป็นบริวารของชีวิตนั้น หาไม่ได้โดยยาก. ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุ นั้น พิจารณาเห็นโดยประจักษ์ดังนี้แล้ว คิดว่า “เรามี้ออกจากเรือนบวช เพราะเหตุแห่งจีวร เพราะเหตุแห่งบิณฑบาต เพราะเหตุแห่งเสนาสนะ เพราะเหตุแห่ง คิลานปัจฉยเภสัชช-

บริหาร” ; ครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ภิกษุ นั้น พึงอยู่ใน
วนปัตถ์นั้น อย่าหลีกไปเสียเลย.

ภิกษุทั้งหลาย ! อนึ่ง ภิกษุในกรณีนี้ เข้าไป
อาศัย วนปัตถ์ แห่งใดแห่งหนึ่งอยู่, สติที่ยังตั้งขึ้นไม่ได้ ก็
ตั้งขึ้นได้, จิตที่ยังไม่ตั้งมั่น ก็ตั้งมั่น, อาสวะที่ยังไม่สิ้น ก็
ถึงความสิ้น, และอนุตรโยคักขेमธรรมที่ยังไม่บรรลु ก็
บรรลุ, ทั้งจีวร ภัณฑาต เสนาสนะ คิลานปัจฉยเภสัชช-
บริหาร อันบรรพชิตจะแสวงหามาเพื่อเป็นบริหารของ
ชีวิตนั้น ก็หาได้โดยไม่ยาก. ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุ นั้น
พิจารณาเห็นโดยประจักษ์ดังนี้แล้ว พึงอยู่ในวนปัตถ์นั้น
จนตลอดชีวิต, อย่าหลีกไปเสียเลย.

(ในกรณีแห่ง การเลือกหมู่บ้าน นิกม นคร ชนบท และ
บุคคล ที่ควรเสพ หรือไม่ควรเสพ ก็ได้ตรัสไว้โดยหลักเกณฑ์
อย่างเดียวกัน.)

- มู. ม. ๑๒ / ๒๑๒ - ๒๑๘ / ๒๓๕ - ๒๔๒.

อริยสังจากพระโอษฐ์ภาคปลาย หน้า ๑๔๕๕

บทที่ ๑๕

ความเพลนเป็นแดนเกิดแห่งทุกข์

ปฺณณะ ! รูป ที่เห็นด้วยตาก็ดี, เสียง ที่ฟังด้วยหูก็
ดี, กลิ่น ที่ดมด้วยจมูกก็ดี, รส ที่ลิ้มด้วยลิ้นก็ดี, โผฏฐัพพะ
ที่สัมผัสด้วยกายก็ดี, และธรรมารมณฺ์ ที่รู้แจ้งด้วยใจก็ดี,
อันเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ ที่ยวนตา
ยวนใจให้รัก เป็นที่เข้าไปตั้งอาศัยอยู่แห่งความใคร่ เป็นที่
ตั้งแห่งความกำหนัดข้อมใจ มีอยู่, ถ้าภิกษุข้อมเพลิตเพลน
ข้อมพร้าสรรเสริญ ข้อมเมามกอยู่ ซึ่งอารมณฺ์มีรูปเป็นต้น
นั้นไซ้, เมื่อภิกษุนั้น เพลิตเพลน พร้าสรรเสริญ เมามก
อยู่ ซึ่งอารมณฺ์มีรูปเป็นต้นนั้นอยู่, นันทิ (ความเพลน) ข้อม
บังเกิดขึ้น. เรากล่าวว่า เพราะความเพลนเป็นสมุทฺทัย (เครื่อง
ก่อกำเนิด) จึงเกิดมีทุกขสมุทฺทัย (ความก่อกำเนิดแห่งทุกข์), ดังนี้ แล.

- อุปริ. ม. ๑๔/๔๘๑/๓๕๕.

อริยสังจากพระโอยฐุฎฐาคคณฺ์ หน้า ๒๕๖

บทที่ ๑๖

อาการเกิดแห่งความทุกข์โดยสังเขป

มิกขาละ ! รูป ทั้งหลายที่เห็นด้วยตา อันเป็นรูปที่น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ เป็นที่ยั่วชวนชวนให้รัก เป็นที่เข้าไปตั้งอาศัยอยู่แห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดข้อมใจ มีอยู่. ถ้าภิกษุเพลิดเพลิน พร้าสรรเสริญ สยบมัวเมา ในรูปนั้นไซ้; เมื่อภิกษุนั้นเพลิดเพลิน พร้าสรรเสริญ สยบมัวเมา ในรูปนั้นอยู่, นันทิ (ความเพลิด) ข้อมเกิดขึ้น. มิกขาละ ! เรากล่าวว่า “ความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ มิได้ เพราะความเกิดขึ้นแห่งนันทิ” ดังนี้.

(ในกรณีแห่งเสียง ที่ได้ยินด้วยหู กลิ่น ที่ได้ดมด้วยจมูก รส ที่ได้ลิ้มด้วยลิ้น โผฏฐัพพะ ที่สัมผัสด้วยผิวกาย และ รัम्मารมณ์ ที่รู้แจ้งด้วยใจ ก็ได้ตรัสไว้โดยทำนองเดียวกันกับในกรณีแห่งรูปที่เห็นด้วยตา).

- สฟา. ส. ๑๘/๔๕/๖๘.

อริยสังจากพระโอบุชฎภาคต้น หน้า ๑๔๔

บทที่ ๑๗

ความดับทุกข์มี เพราะความดับแห่งนันทิ

บุณณะ ! รูป ที่เห็นด้วยตาก็ดี, เสียง ที่ฟังด้วยหูก็
ดี, กลิ่น ที่ดมด้วยจมูกก็ดี, รส ที่ลิ้มด้วยลิ้นก็ดี, โผฏฐัพพะที่
สัมผัสด้วยกายก็ดี, ธรรมารมณ์ ที่รู้แจ้งด้วยใจก็ดี, อันเป็น
สิ่งที่น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ เป็นที่ยวนตา ยวน
ใจให้รัก เป็นที่เข้าไปตั้งอาศัยอยู่แห่งความใคร่ เป็นที่ตั้ง
แห่งความกำหนด ย่อมใจ มีอยู่; ภิกษุย่อมไม่เพลิดเพลิน
ไม่พรั้าสรรเสริญ ไม่เมามก ซึ่งอารมณ์มีรูป เป็นต้น
นั้น. เมื่อภิกษุไม่เพลิดเพลิน ไม่พรั้าสรรเสริญ ไม่เม
ามก ซึ่งอารมณ์มี รูป เป็นต้นนั้นอยู่, นันทิ (ความเพลิน)
ย่อมดับไป.

บุณณะ! เรากล่าวว่า “ความดับไม่มีเหลือของทุกข
มีได้ เพราะ ความดับไม่เหลือของความเพลิน” ดังนี้ แล.

- อุปริ. ม. ๑๔/๔๘๒/๓๕๖.

อริยสังจากพระโอยฐ์ภาคต้น หน้า ๔๑๓

บทที่ ๑๘

ลักษณะแห่งจิตที่หลุดพ้นด้วยการละนันทิ

(อีกนัยหนึ่ง)

ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอจงกระทำในใจซึ่ง รูป
ทั้งหลาย โดยแยกกาย และเห็นความไม่เที่ยงแห่งรูปทั้ง
หลาย ให้เห็นตามที่เป็นจริง. ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุ เมื่อ
กระทำในใจซึ่งรูปทั้งหลายโดยแยกกายอยู่ เห็นความไม่
เที่ยงแห่งรูปทั้งหลาย ตามที่เป็นจริงอยู่ ย่อมเบื่อหน่าย
แม้ในรูปทั้งหลาย. เพราะความสิ้นไปแห่งนันทิ ย่อมมี
ความสิ้นราคะ; เพราะความสิ้นราคะ ย่อมมีความสิ้นนันทิ;
เพราะความสิ้นนันทิและราคะ ก็กล่าวได้ว่า จิตหลุดพ้น
แล้วด้วยดี ดังนี้.

(ในกรณีแห่ง เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และ ธรรมารมณ์
ก็มีข้อความที่กล่าวไว้อย่างเดียวกันกับในกรณีแห่งรูป ที่กล่าวไว้
ข้างบนนี้).

- สฟา. ตี. ๑๘/๑๘๐/๒๔๘

อริยสังจากพระโอษฐ์ภาคต้น หน้า ๖๕๓

บทที่ ๑๕

วิธีที่สะดวกสบายเพื่อการดับของกิเลส

ภิกษุทั้งหลาย ! เราจักแสดง ปฏิปทาเป็นที่สบาย
แก่การบรรลุนิพพาน แก่พวกเธอ. พวกเธอจงฟัง จงทำ
ในใจให้ดี เราจักกล่าว. ภิกษุทั้งหลาย ! ปฏิปทา เป็นที่
สบายแก่การบรรลุนิพพานนั้น เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ ย่อมเห็นซึ่ง จักขุ
ว่า ไม่เที่ยง ; ย่อมเห็นซึ่ง รูป ทั้งหลายว่า ไม่เที่ยง ; ย่อม
เห็นซึ่ง จักขุวิญญูญาณ ว่า ไม่เที่ยง ; ย่อมเห็นซึ่ง จักขุสัมผัส
ว่า ไม่เที่ยง ; ย่อมเห็นซึ่ง เวทนา อันเป็นสุข เป็นทุกข์
หรือเป็นอทุกขมสุข ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย
ว่า ไม่เที่ยง.

(ในกรณีแห่ง โสตะ ฆานะ ชิวหา กายะ และ มนะ ก็ได้
ตรัสต่อไปด้วยข้อความอย่างเดียวกัน ทุกตัวอักษร ต่างกันแต่ชื่อ
เท่านั้น).

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้แล คือปฏิบัติทาเป็นที่สบายแก่
การบรรลุนิพพาน นั้น. (อีก ๒ นัยยะได้ตรัสโดยใช้คำว่าทุกขัง
และคำว่าอนัตตาแทนคำว่าไม่เที่ยง ส่วนตัวอักษรอื่น ๆ นั้น
เหมือนเดิมทุกประการ)

- สพ. ส. ๑๘/๑๖๗/๒๓๒.

(อีกนัยหนึ่ง)

ภิกษุทั้งหลาย ! เราจักแสดง ปฏิบัติทาเป็นที่
สบายแก่การบรรลุนิพพาน แก่เธอทั้งหลาย. พวกเธอ
จงฟัง จงทำในใจให้ดี เราจักกล่าว. ภิกษุทั้งหลาย !
ปฏิบัติทาเป็นที่สบายแก่การบรรลุนิพพานนั้น เป็นอย่าง
ไรเล่า? นั้น เป็นอย่างนี้ คือ :-

ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอจะสำคัญความข้อนี้อัน
อย่างไร: จักขู เที่ยงหรือไม่เที่ยง? “ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า!” สิ่ง
ใดไม่เที่ยง, สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า? “เป็นทุกข์
พระเจ้าข้า!” สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์มีความแปรปรวนไป
เป็นธรรมดา, ควรหรือหนอที่จะตามเห็นสิ่งนั้นว่า “นั่น

ของเรา (เอตัมม), นั่นเป็นเรา (เอโสหมสมฺมิ), นั่นเป็น
อิตตาของเรา (เอโส เม อตฺตา)” ดังนี้ ? “ไม่ควรตามเห็นอย่าง
นั้น พระเจ้าข้า !”

(ต่อไปได้ตรัสถามและภิกษุทูลตอบ เกี่ยวกับ รูป ...
จักขุวิญญาณ ... จักขุสัมผัส ... จักขุสัมผัสสชาเวทนา, ซึ่งมี
ข้อความอย่างเดียวกันกับในกรณีแห่งจักขุนี้ทุกประการ ต่างกัน
แต่ชื่อเท่านั้น).

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกผู้มีการสดับ เมื่อ
เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อม เบื่อหน่ายแม้ในจักขุ ย่อมเบื่อ-
หน่ายแม้ใน รูป ย่อมเบื่อหน่ายแม้ใน จักขุวิญญาณ
ย่อมเบื่อหน่ายแม้ใน จักขุสัมผัส ย่อมเบื่อหน่ายแม้ใน
เวทนา อันเป็นสุข เป็นทุกข์ หรือเป็นอทุกข์ขมสุข
ที่เกิดเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ;

เมื่อเบื่อหน่าย ย่อม คลายกำหนด ; เพราะคลาย
กำหนด ย่อม หลุดพ้น ; เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อม มีญาณหยั่ง
รู้ ว่าหลุดพ้นแล้ว. อริยสาวกนั้น ย่อม รู้ชัด ว่า “ชาติสิ้น

แล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำสำเร็จแล้ว
กิจอื่นที่จะต้องทำเพื่อความเป็นอย่างนี้ มิได้มีอีก”.

ภิกษุทั้งหลาย! นี้แล คือปฏิบัติที่เป็นที่สบายแก่
การบรรลุนิพพาน นั้น.

(ในกรณีแห่งอายตนิกรรรมหมวดโสตะ – ฆานะ – ชิวหา – กายะ
– มนะ ก็ได้ตรัสต่อไปอีก โดยนัยอย่างเดียวกัน กับในกรณีแห่ง
อายตนิกรรรมหมวดจักษุนี้)

- สฟา. ตี. ๑๘/๑๖๕/๒๓๕.

อริยสังจากพระโอยฐ์ภาคปลาย หน้า ๕๘๓

บทที่ ๒๐

ทิ้งเสียนั้นแหละกลับจะเป็นประโยชน์

ภิกษุทั้งหลาย ! สิ่งใด ไมใช่ของเธอ, สิ่งนั้น จงละ
มันเสีย; สิ่งนั้น อันเธอละเสียแล้ว จักเป็นไปเพื่อประโยชน์
และความสุขแก่เธอ. ภิกษุทั้งหลาย ! อะไรเล่า ที่ไม่ใช่
ของเธอ?

ภิกษุทั้งหลาย ! จักขุ ไม่ใช่ของเธอ เธอจงละมัน
เสีย; จักขุนั้นอันเธอ ละเสียแล้ว จักเป็นไปเพื่อประโยชน์

และ ความสุขแก่เธอ (ในกรณีแห่ง โสตะ ฆานะ ชิวหา กายะ และ มโน ก็ได้ตรัสต่อไปด้วยข้อความอย่างเดียวกัน).

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือน อะไรๆ ในแคว้นนี้ ที่เป็นหญ้าเป็นไม้ เป็นกิ่งไม้ เป็นใบไม้ ที่คนเขาขนไปทิ้ง หรือ เผาเสีย หรือทำตามปัจจัย ; พวกเขารู้สึกอย่างนี้ บ้างหรือไม่ว่า คนเขาขนเราไป หรือเผาเรา หรือทำแก่เราตามปัจจัยของเขา? “ไม่รู้สึกอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า !” เพราะเหตุไรเล่า? “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! เพราะเหตุว่า ความรู้สึกว่า ตัวตน (อตฺตา) ของตน (อตฺตนิยา) ของข้าพระองค์ไม่มีในสิ่งเหล่านั้น พระเจ้าข้า !”

ภิกษุทั้งหลาย ! ฉันทใดก็ฉันทนั้น : จักขุ ... โสตะ ... ฆานะ ... ชิวหา ... กายะ ... มโน ไม่ใช่ของเธอ เธอจงละมันเสีย สิ่งเหล่านั้น อันเธอละเสียแล้ว จักเป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่เธอ แล.

- สพ. ส. ๑๘/๑๖๑/๒๑๕.

อริยสังจากพระโอษฐ์ภาคปลาย หน้า ๕๐๑

บทที่ ๒๑

อาการเกิดดับแห่งเวทนา

ภิกษุทั้งหลาย ! เวทนา ๓ อย่างเหล่านี้ เกิดมาจากผัสสะ มีผัสสะเป็นมูล มีผัสสะเป็นเหตุ มีผัสสะเป็นปัจจัย. สามอย่างเหล่านี้ไหนเล่า ? สามอย่างคือ สุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะ อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนา สุขเวทนาย่อมเกิดขึ้น ; เพราะ ความดับแห่งผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนา นั้น สุขเวทนาอันเกิดขึ้นเป็นเพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนานั้น ย่อมดับไป ย่อมระงับไป.

(ในกรณีแห่ง ทุกขเวทนา และ อทุกขมสุขเวทนา ก็ได้ตรัสไว้ด้วยถ้อยคำมีนัยอย่างเดียวกัน).

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือน เมื่อไม้สีไฟสองอันสีกัน ก็เกิดความร้อนและเกิดไฟ, เมื่อไม้สีไฟสองอันแยกกัน ความร้อนก็ดับไปสงบไป ภิกษุทั้งหลาย ! ฉันทิดก็ฉันทัน : เวทนาทั้งสามนี้ ซึ่งเกิดจากผัสสะ มีผัสสะเป็นมูล มีผัสสะเป็นเหตุ มีผัสสะเป็นปัจจัย อาศัยผัสสะแล้วย่อมเกิดขึ้น, ย่อมดับไปเพราะผัสสะดับ, ดังนี้แล.

- สฟา. ส. ๑๘/๒๖๖/๓๘๕-๓๕๐.

อริยสังกจากพระโอษฐ์ภาคต้น หน้า ๑๕๐

บทที่ ๒๒

ลักษณะหนทางแห่งความหมดจด

ทางมีองค์แปด เป็นทางอันประเสริฐกว่าทางทั้งหลาย. บทแห่งอริยสัจสี่ ประเสริฐกว่าบททั้งหลาย. วิราคธรรม ประเสริฐกว่าธรรมทั้งหลาย. ผู้มีพุทธจักขุ ประเสริฐกว่าสัตว์สองเท้าทั้งหลาย. นี้แหละทางเพื่อความหมดจดแห่งทัสสนะ ทางอื่นมิได้มี.

เธอทั้งหลาย จงเดินตามทางนั้น อันเป็นที่หลงแห่งมาร ; เธอทั้งหลาย เดินตามทางนั้นแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.

ทาง เราบอกแล้วแก่เธอทั้งหลาย เพื่อการรู้จักการถอนซึ่งลูกศร ; ความเพียรเป็นกิจอันเธอทั้งหลายพึงกระทำ ตถาคตทั้งหลายเป็นเพียงผู้บอก ผู้มุ่งปฏิบัติแล้ว ย่อมพ้นจากเครื่องผูกแห่งมาร.

เมื่อใด บุคคลเห็นด้วยปัญญาว่า “สังขารทั้งหลาย
ทั้งปวงไม่เที่ยง”; เมื่อนั้น เขาย่อมเบื่อหน่ายในสิ่งที่
ทุกข์ : นั่นแหละเป็นทางแห่งความหมดจด.

เมื่อใด บุคคลเห็นด้วยปัญญาว่า “สังขารทั้งหลาย
ทั้งปวงเป็นทุกข์”; เมื่อนั้น เขาย่อมเบื่อหน่ายในสิ่งที่
เป็นทุกข์ : นั่นแหละเป็นทางแห่งความหมดจด.

เมื่อใด บุคคลเห็นด้วยปัญญาว่า “ธรรมทั้งหลาย
ทั้งปวง เป็นอนัตตา”; เมื่อนั้น เขาย่อมเบื่อหน่ายในสิ่งที่
เป็นทุกข์ : นั่นแหละเป็นทางแห่งความหมดจด.

- ฐ. ปุ. ๒๕/๕๑/๓๐.

อริยสัจจากพระโอบุชฎภาคปลาย หน้า ๘๕๑

บทที่ ๒๓

ขยายความแห่งอริยมรรคมีองค์แปด

ภิกษุทั้งหลาย ! กิ๋อริยสังคคือหนทางเป็นเครื่องให้ถึง
ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์นั้น เป็นอย่างไรเล่า? คือ
หนทางอันประกอบด้วยองค์แปดอันประเสริฐนี้เอง, องค์
แปดคือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ วาจาชอบ การ
งานชอบ อาชีวะชอบ ความเพียรชอบ ความระลึกรชอบ
ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความเห็นชอบเป็นอย่างไร ?
ภิกษุทั้งหลาย! ความรู้ในทุกข์, ความรู้ใน เหตุให้เกิดทุกข์,
ความรู้ใน ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์, ความรู้ใน หนทาง
เป็นเครื่องให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ อันใด, นี้เรา
เรียกว่า สัมมาทิฐิ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความดำริชอบเป็นอย่างไร ?
 ภิกษุทั้งหลาย ! การละทิ้งความคิดในทางงาม, การละทิ้ง
 ความคิดใน ทางพยาบาท, การละทิ้งความคิดใน ทาง
 เบียดเบียน, นี้เราเรียกว่า สัมมาสังกัปปะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! วาจาชอบเป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ
 ทั้งหลาย ! การเว้นจากการ พูดเท็จ, การเว้นจากการ พูด
 ยุให้แตกกัน, การเว้นจากการ พูดหยาบ, การเว้นจากการ
 พูดเพื่อเจ้อ, นี้เราเรียกว่า สัมมาวาจา.

ภิกษุทั้งหลาย ! การงานชอบเป็นอย่างไร ? ภิกษุ
 ทั้งหลาย ! การเว้นจากการฆ่าสัตว์, การเว้นจาก การถือเอา
 สิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้, การเว้นจากการ ประพฤติผิด
 ในกามทั้งหลาย, นี้เราเรียกว่า สัมมากัมมันตะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! อาชีวะชอบเป็นอย่างไร ? ภิกษุ
 ทั้งหลาย ! อริยสาวกในศาสนานี้ ละมิจฉาชีพเสีย สำเร็จ

ความเป็นอยู่ด้วยสัมมาชีพ, นี้เราเรียกว่า สัมมาอาชีพะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความเพียรชอบเป็นอย่างไร ?
 ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในศาสนานี้ ย่อมปลุกความพอใจ
 ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมระคองจิต
 ย่อมตั้งจิตไว้ เพื่อความไม่บังเกิดขึ้นแห่งอกุศลธรรม
 ทั้งหมดอันลามก ที่ยังไม่ได้บังเกิด; ย่อมปลุกความพอใจ
 ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมระคองจิต
 ย่อมตั้งจิตไว้ เพื่อการละเสียซึ่งอกุศลธรรมทั้งหมดอัน
 ลามก ที่บังเกิดขึ้นแล้ว; ย่อมปลุกความพอใจ ย่อมพยายาม
 ย่อมปรารภความเพียร ย่อมระคองจิต ย่อมตั้งจิตไว้ เพื่อ
 การบังเกิดขึ้นแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย ที่ยังไม่ได้บังเกิด;
 ย่อมปลุกความพอใจ ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร
 ย่อมระคองจิต ย่อมตั้งจิตไว้ เพื่อความยั่งยืน ความไม่
 เลอะเลือน ความงอกงามยิ่งขึ้น ความไพบุลย์ ความเจริญ
 ความเต็มรอบแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย ที่บังเกิดขึ้นแล้ว.
 ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เราเรียกว่าสัมมาวายามะ

ภิกษุทั้งหลาย ! ความระลึกชอบเป็นอย่างไร ?
 ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในศาสนา^{นี้} เป็นผู้^{มี}ปรกติพิจารณา
 เห็นกายในกาย อยู่, มีความเพียรเครื่องเผาบาป มีความ
 รู้สึกตัว^{ทั่ว}พร้อม มีสติ นำความพอใจและความไม่พอใจ
 ในโลกออกเสียได้; เป็นผู้^{มี}ปรกติพิจารณา เห็นเวทนาใน
 เวทนา^{ทั้งหลาย} อยู่, มีความเพียรเครื่องเผาบาป มีความ
 รู้สึกตัว^{ทั่ว}พร้อม มีสติ นำความพอใจและความไม่พอใจ
 ในโลกออกเสียได้; เป็นผู้^{มี}ปรกติพิจารณา เห็นจิตในจิต
 อยู่, มีความเพียรเครื่องเผาบาป มีความรู้^{สึก}ตัว^{ทั่ว}พร้อม มี
 สติ นำความพอใจและความไม่พอใจในโลกออกเสียได้;
 เป็นผู้^{มี}ปรกติพิจารณา เห็น^{ธรรม}ใน^{ธรรม}ทั้งหลาย อยู่, มี
 ความเพียรเครื่องเผาบาป มีความรู้^{สึก}ตัว^{ทั่ว}พร้อม มีสติ
 นำความพอใจและความไม่พอใจในโลกออกเสียได้.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เราเรียกว่า สัมมาสติ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความตั้งใจมั่นชอบเป็นอย่างไร?
 ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในศาสนานี้ เพราะสังัดจากกาม
 ทั้งหมด เพราะสังัดจากอกุศลธรรมทั้งหลาย ย่อมเข้าถึง
 ฌานที่หนึ่ง อันมีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุข อันเกิดแต่วิเวก
 แล้วแลอยู่; เพราะวิตกวิจารณ์รำงับลง, เธอเข้าถึง ฌานที่
 สอง อันเป็นเครื่องผ่องใสแห่งใจในภายใน ให้สมาธิเป็น
 ธรรมอันเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุข
 อันเกิดแต่สมาธิแล้วแลอยู่; เพราะปีติจางหายไป, เธอเป็น
 ผู้เพ่งเฉยอยู่ได้ มีสติ มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อมและได้เสวย
 สุขด้วยนามกาย, ย่อมเข้าถึง ฌานที่สาม อันเป็นฌานที่
 พระอริยเจ้าทั้งหลายกล่าวสรรเสริญผู้ได้บรรลุว่า “เป็นผู้
 เฉยอยู่ได้ มีสติ มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม” แล้วแลอยู่.
 เพราะละสุขและทุกข์เสียได้ และเพราะความดับหายแห่ง
 โสมนัสและโทมนัสในกาลก่อน, เธอย่อมเข้าถึง ฌานที่
 สี่ อันไม่ทุกข์และไม่สุข มีแต่สติอันบริสุทธิ์เพราะอุเบกขา
 แล้วแลอยู่, ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เราเรียกว่า สัมมาสมาธิ.

๖๗ พุทธวัจนะ

ภิกษุทั้งหลาย! นี้เราเรียกว่า อริยสังคี่อหนทาง
เป็นเครื่องให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์.

- มหา.ที. ๑๐/๓๔๘/๒๕๕.

บทที่ ๒๔

สมาธิทุกชั้นตอนใช้เป็นบาทฐาน ในการเข้าวิมุตติได้ทั้งหมด

ภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าวความสิ้นอาสวะ เพราะ
 อาศัยปฐมฌานบ้าง ; เพราะอาศัยทุติยฌานบ้าง ; เพราะ
 อาศัยตติยฌานบ้าง ; เพราะอาศัยจตุตถฌานบ้าง ; เพราะ
 อาศัยอากาสาณัญจาตนะบ้าง ; เพราะอาศัยวิญญาณัญจาต-
 นะบ้าง ; เพราะอาศัยอากิญจัญญาตนะบ้าง ; เพราะ
 อาศัยเนวสัญญานาสัญญาตนะบ้าง ; เพราะอาศัยสัญญา-
 เวทยินนิโรธบ้าง.

ภิกษุทั้งหลาย ! คำที่เรากล่าวแล้วว่า “ภิกษุ
 ทั้งหมด ! เรากล่าวความสิ้นอาสวะ เพราะอาศัย
 ปฐมฌานบ้าง” ดังนี้ นั้น เราอาศัยอะไรกล่าวเล่า ? ภิกษุ
 ทั้งหมด ! ในกรณีนี้ ภิกษุสงัดจากกามสังัดจากอกุศล
 ธรรม เข้าถึงปฐมฌานอันมีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขอัน

เกิดจากวิเวก แล้วแลอยู่. ในปฐมภวนั้นมีธรรมคือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ; เอนั้นตามเห็นซึ่ง ธรรมเหล่านั้น โดยความเป็นของไม่เที่ยง โดยความเป็น ทุกข์ เป็นโรค เป็นหวัฬ เป็นลูกศร เป็นความยากลำบาก เป็นอาพาธ เป็นดังผู้อื่น เป็นของแตกสลาย เป็นของว่าง เป็นของไม่ไช่ตน. เธอดำรงจิตด้วยธรรมเหล่านั้น แล้วจึง น้อมจิตไปสู่่อมตธาตุด้วยการกำหนดว่า “นั่นสงบระงับ นั่นประณีต : นั่นคือธรรมชาติเป็นที่สงบระงับแห่งสังขาร ทั้งปวง เป็นที่สลัดคืนซึ่งอุปธิ ทั้งปวง เป็นที่สิ้นไปแห่ง ตัณหา เป็นความจางคลาย เป็นความดับ เป็นนิพพาน.”

ดังนี้. เธอดำรงอยู่ในวิปัสสนาญาณมีปฐมภวนเป็นบาท นั้น ย่อมถึง ความสิ้นไปแห่งอาสวะ ; ถ้าไม่ถึงความสิ้น ไปแห่งอาสวะ ก็เป็น โอปปาติกะ อนาคามีผู้ปรินิพพาน ในภพนั้น มีการไม่เวียนกลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์มีในเบื้องต่ำห้าประการ และเพราะอำนาจแห่ง **ธัมมราคะ ธัมมνήติ** นั้นๆ นั้นเอง.

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนนายขมังธนูหรือ
 ลูกมือของเขา ประกอบการฝึกอยู่กะรูปหุ่นคนที่ทำด้วย
 หน้่าบ้าง กะรูปหุ่นดินบ้าง ; สมัยต่อมา เขาก็เป็น
 นายขมังธนูผู้ยิ่งใหญ่ ยิ่งเร็ว ทำลายหมู่พลอันใหญ่ได้.
 ภิกษุทั้งหลาย ! ฉะนั้นก็ฉะนั้น ที่ภิกษุสังคจากกามสังค
 จากอกุศลธรรม เข้าถึงปฐมฌานอันมีวิตกวิจารณ์มีปีติและ
 สุขอันเกิดจากวิเวก แล้วแลอยู่ ดังนี้. ภิกษุทั้งหลาย !
 ข้อที่เรากล่าวแล้วว่า “ภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าวความสิ้น
 อาสวะ เพราะอาศัยปฐมฌานบ้าง” ดังนี้ นั้น เราอาศัย
 ความข้อนี้กล่าวแล้ว.

(ในกรณีแห่งการสิ้นอาสวะ เพราะอาศัย ทุติยฌาน บ้าง
 เพราะอาศัย ตติยฌาน บ้าง เพราะอาศัย จตุตถฌาน บ้าง ก็มี
 คำอธิบายที่ตรัสไว้โดยทำนองเดียวกันกับในกรณีแห่งปฐมฌาน
 ข้างบนนี้ทุกตัวอักษรทั้งในส่วนอุปไมยและส่วนอุปมา ผิดกันแต่
 ชื่อแห่งฌานเท่านั้น)

ภิกษุทั้งหลาย ! คำที่เรากล่าวแล้วว่า “ภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าวความสิ้นอาสวะ เพราะอาศัย อากาสนัญญาตนะ บ้าง” ดังนี้ นั้น เราอาศัยอะไรกล่าวเล่า ? ภิกษุทั้งหลาย ! ในกรณีนี้ ภิกษุ เพราะก้าวล่วง รูปสัญญาเสียได้โดยประการทั้งปวง เพราะความดับไป แห่งปฏิมัตถสัญญา เพราะการไม่ใส่ใจซึ่งนันทตตสัญญา จึงเข้าถึง อากาสนัญญาตนะ อันมีการทำในใจว่า “อากาศไม่มีที่สุด” ดังนี้ แล้วแลอยู่. ในอากาสนัญญาตนะ นั้น มีธรรมคือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ (ที่กำลังทำหน้าที่อยู่)^๑; เธอนั้น ตามเห็นซึ่งธรรมเหล่านั้น โดยความเป็นของไม่เที่ยง โดยความเป็นทุกข์ เป็นโรค เป็นหวัฬ เป็นลูกศร เป็นความยากลำบาก เป็นอาพาธ เป็นดังผู้อื่น เป็นของแตกสลาย เป็นของว่าง เป็นของไม่

๑. ผู้ศึกษาพึงสังเกตให้เห็นว่า ในพวก รูปฉน มีขันธครบห้า ส่วนใน อากาสนัญญาตนะ ถึง อากิญจัญญาตนะนั้น มีขันธเพียงสี่ คือ ขาดรูปขันธไป.

โชตน. เธอดำรงจิตด้วยธรรม (คือขันธเพียงสี่) เหล่านั้น แล้วจึงน้อมจิตไปสู่อมตธาตุ ด้วยการกำหนดว่า “นั่น สงบระงับ นั่นประณีต : นั่นคือธรรมชาติเป็นที่สงบระงับ แห่งสังขารทั้งปวง เป็นที่สลัดคืนซึ่งอุปธิทั้งปวง เป็นที่ ลื่นไปแห่งตัณหา เป็นความจางคลาย เป็นความดับ เป็น นิพพาน” ดังนี้. เธอดำรงอยู่ในวิปัสสนาญาณมีอา- กาสานัญญาจตะเป็นบาทนั้น ย่อมถึง **ความลื่นไปแห่ง** อาสวะ ; ถ้าไม่ถึงความลื่นไปแห่งอาสวะ ก็เป็น **โอปปา- ดิกะ** อนาคตามีผู้ปรินิพพานในภพนั้น มีการไม่เวียนกลับ จากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะความลื่นไปแห่งสังโยชน์ มีในเบื้องต่ำห้าประการ และเพราะอำนาจแห่ง **สัมมราคะ** **สัมมหนฺติ** นั้นๆ นั่นเอง.

ภิกษุทั้งหลาย! เปรียบเหมือนนายขมังธนู หรือ ลูกมือของเขา ประกอบการฝึกอยู่กะรูปหุ่นคนที่ทำด้วย หญ้าบ้าง กะรูปหุ่นดินบ้าง ; สมัยต่อมา เขาก็เป็นนาย ขมังธนูผู้ยิงไกล ยิ่งเร็ว ทำลายหมู่พลอันใหญ่ได้. ภิกษุ

ทั้งหลาย! ฉันทิดก็ฉันทันนั้น ที่ภิกษุ เพราะก้าวล่วงซึ่งรูป
 สัญญาเสียได้โดยประการทั้งปวง เพราะความดับไปแห่ง
 ปฏิขันธ์สัญญา เพราะการไม่ทำไว้ในใจซึ่งนานัตตสัญญา
 จึงเข้าถึงอากาศานัญจายตนะ อันมีการทำในใจว่า “อากาศ
 ไม่มีที่สุด” ดังนี้ แล้วแลอยู่. ภิกษุทั้งหลาย! ข้อที่เรา
 กล่าวแล้วว่า “ภิกษุทั้งหลาย! เรากล่าวความสิ้นอาสวะ
 เพราะอาศัยอากาศานัญจายตนะบ้าง” ดังนี้ นั้น เราอาศัย
 ความข้อนี้กล่าวแล้ว.

(ในกรณีแห่งการสิ้นอาสวะ เพราะอาศัยวิญญาณัญ-
 จายตนะบ้าง เพราะอาศัย อากิญจัญญายตนะบ้าง ก็มีคำอธิบายที่
 ตรัสไว้โดยทำนองเดียวกันกับในกรณีแห่งอากาศานัญจายตนะ
 ข้างบนนี้ ทุกตัวอักษรทั้งในส่วนอุปไมยและส่วนอุปมา ผิดกัน
 แต่ชื่อแห่งฉานเท่านั้น.)

ภิกษุทั้งหลาย! ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้แล เป็นอัน
 กล่าวได้ว่า สัญญาสมาบัติ มีประมาณเท่าใด อัญญา-
 ปฏิเวธ (การแทงตลอดอรรถเหตุผล) ก็มีประมาณเท่านั้น.

บทที่ ๒๕

อริยสัจสี่โดยสังเขป

(ทรงแสดงด้วยความยี่ดในชั้น ๕)

ภิกษุทั้งหลาย ! ความจริงอันประเสริฐมีสี่อย่าง
เหล่านี้, สี่อย่างเหล่านี้ไหนเล่า ? สี่อย่างคือ ความจริงอัน
ประเสริฐคือทุกข์, ความจริงอันประเสริฐคือเหตุให้เกิด
ทุกข์, ความจริงอันประเสริฐคือความดับไม่เหลือของ
ทุกข์, และความจริงอันประเสริฐคือทางดำเนินให้ถึง
ความดับไม่เหลือของทุกข์.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความจริงอันประเสริฐคือทุกข์
เป็นอย่างไรเล่า ? คำตอบ คือ **ขันธอันเป็นที่ตั้งแห่งความ
ยึดมั่นถือมั่นห้าอย่าง.** ห้าอย่างนั้นอะไรเล่า ? ห้าอย่างคือ
ขันธอันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่นถือมั่น ได้แก่ รูป เวทนา
สัญญา สังขาร และ วิญญาณ. ภิกษุทั้งหลาย ! อันนี้เรา
กล่าวว่า ความจริงอันประเสริฐ คือทุกข์.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความจริงอันประเสริฐคือเหตุให้
เกิดทุกข์ เป็นอย่างไรเล่า ? คือ**ตัณหาอันใดนี้ ที่เป็นเครื่อง
นำให้มีการเกิดอีก** อันประกอบด้วยความกำหนัด เพราะ
อำนาจความเพลิน มักทำให้เพลินเพลินยิ่งในอารมณ์นั้นๆ

ได้แก่ ค้นหาในกาม, ค้นหาในความมีความเป็น, ค้นหาในความไม่มีไม่เป็น. ภิกษุทั้งหลาย ! อันนี้เรากล่าวว่า ความจริงอันประเสริฐคือเหตุให้เกิดทุกข์.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความจริงอันประเสริฐคือความดับไม่เหลือของทุกข์ เป็นอย่างไรเล่า ? คือความดับสนิท เพราะความจางคลายดับไปโดยไม่เหลือของตัณหานั้น ความสละลงเสีย ความสลัดทิ้งไป ความปล่อยวาง ความไม่อาลัยถึงซึ่งตัณหา นั้นเอง อันใด. ภิกษุทั้งหลาย ! อันนี้เรากล่าวว่า ความจริงอันประเสริฐคือความดับไม่เหลือของทุกข์.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความจริงอันประเสริฐคือทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือของทุกข์ เป็นอย่างไรเล่า ? คือหนทางอันประเสริฐประกอบด้วยองค์ ๘ นั้นเอง, ได้แก่ สิ่งเหล่านี้คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ; การพูดจาชอบ การทำงานชอบ การเลี้ยงชีวิตชอบ; ความ پاکเพียร

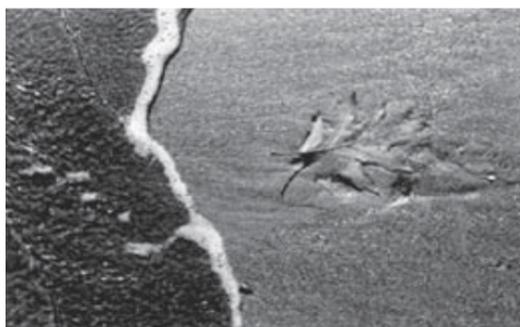
ชอบ ความระลึกชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ. ภิกษุทั้งหลาย !
อันนี้เรากล่าวว่า ความจริงอันประเสริฐคือทางดำเนินให้
ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์.

ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้แลคือความจริงอัน
ประเสริฐสี่อย่าง.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุนั้นในกรณีนี้ พวก
เธอพึงทำความเพียรเพื่อให้รู้ตามเป็นจริงว่า “นี่เป็นทุกข์,
นี่เป็นเหตุให้เกิดขึ้นแห่งทุกข์, นี่เป็นความดับไม่เหลือแห่ง
ทุกข์, นี่เป็นทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์,”
ดังนี้เถิด.

บทที่ ๒๖

อริยสัง-ปฏิจจสมุปบาท

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! **ทุกขอริยสัง** เป็นอย่างไรเล่า ? แม้ความเกิด ก็เป็นทุกข์, แม้ความแก่ ก็เป็นทุกข์, แม้ความตาย ก็เป็นทุกข์, แม้โสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาสทั้งหลาย ก็เป็นทุกข์, การประสพกับสิ่งไม่เป็นที่รัก เป็นทุกข์, ความพลัดพรากจากสิ่งเป็นที่รัก เป็นทุกข์, ปรารถนาสิ่งใดแล้วไม่ได้สิ่งนั้น นั่นก็เป็นทุกข์ : กล่าวโดยย่อ ปัญจอุปาทานขันธทั้งหลาย เป็นทุกข์.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรากล่าวว่า **ทุกขอริยสัง**.

คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ! ทุกขนิโรธอริยสัจ เป็น
อย่างไรเล่า? เพราะความจางคลายดับไปโดยไม่เหลือแห่ง
อวิชชาอันนั้นนั่นเทียว, จึงมีความดับแห่งสังขาร ;
เพราะมีความดับแห่งสังขาร จึงมีความดับแห่งวิญญูณ ;
เพราะมีความดับแห่งวิญญูณ จึงมีความดับแห่งนามรูป ;
เพราะมีความดับแห่งนามรูป จึงมีความดับแห่งสพายตนะ ;
เพราะมีความดับแห่งสพายตนะ จึงมีความดับแห่งผัสสะ ;
เพราะมีความดับแห่งผัสสะ จึงมีความดับแห่งเวทนา ;
เพราะมีความดับแห่งเวทนา จึงมีความดับแห่งตัณหา ;
เพราะมีความดับแห่งตัณหา จึงมีความดับแห่งอุปาทาน ;
เพราะมีความดับแห่งอุปาทาน จึงมีความดับแห่งภพ ;
เพราะมีความดับแห่งภพ จึงมีความดับแห่งชาติ ;
เพราะมีความดับแห่งชาติ นั้นแล ชรามรณะ โสกะปริเทวะ
ทุกขะโทมนัสอุปายาสทั้งหลาย จึงดับสิ้น : ความดับลงแห่ง
กองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรากล่าวว่า ทุกขนิโรธ
อริยสัจ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! **ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา** อริยสังข์เป็นอย่างไรเล่า? มรรคอันประเสริฐ ประกอบด้วย องค์ ๘ ประการ นี้นั่นเอง, กล่าวคือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรากล่าวว่า **ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังข์.**

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! ธรรมอันเราแสดงแล้วว่า “เหล่านี้ คืออริยสังข์ทั้งหลาย ๘ ประการ” ดังนี้ เป็นธรรมอันสมณพราหมณ์ผู้รู้ทั้งหลายข่มขี้ไม่ได้ ทำให้เศร้าหมองไม่ได้ ตีเดียนไม่ได้ คัดล้างไม่ได้ ดังนี้ อันใด อันเรากล่าวแล้ว; ข้อนั้น เรากล่าว หมายถึงข้อความนี้, ดังนี้ แล.

- สูตรที่ ๑ มหาวรรค ดิก.อ. ๒๐/๒๒๕/๕๐๑, คริสต์แก่ภิกษุทั้งหลาย
ปฏิจฉสมุปบาทจากพระโอยฐ์ หน้า ๑๑๕

บทที่ ๒๗
ความเป็นโสดาบัน
ประเสริฐกว่าเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ

ภิกษุทั้งหลาย ! แม่พระเจ้าจักรพรรดิ ได้ครองความเป็นใหญ่ยิ่งแห่งทวีปทั้งสี่ เบื้องหน้าจากการตาย เพราะร่างกายแตกดับ อาจได้เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เป็นสหayaอยู่ร่วมกับเหล่าเทวดาชั้นดาวดึงส์ ถูกแวดล้อมอยู่ด้วยหมู่ นางอัปสรในสวนนันทวัน ท้าวเธอเป็นผู้เอิบอ้อมเพียบพร้อมด้วยกามคุณทั้งห้าอันเป็นของทิพย์อย่างนี้ก็ตาม, แต่กระนั้น ท้าวเธอก็ยัง รอดพ้นไปไม่ได้ จากนรก จากกำเนิดเดรัจฉาน จากวิสัยแห่งเปรต และจากอบายทุกติ วินิบาต.

ภิกษุทั้งหลาย ! ส่วนอริยสาวกในธรรมวินัยนี้ แม้เป็นผู้ยังอัตตภาพให้พอเป็นไปด้วยคำข้าวที่ได้มาจากบิณฑบาตด้วยปณิธานของตัวเอง พ้นกายด้วยการนุ่งห่มผ้าปอนๆไม่มีชาย, หากแต่ว่าเป็นผู้ประกอบพร้อมแล้วด้วยธรรม ๔ ประการ เธอก็ยังสามารถ รอดพ้นเสียได้ จากนรก จากกำเนิดเดรัจฉาน จากวิสัยแห่งเปรต และจากอบายทุกติ วินิบาต.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรม ๔ ประการนั้นเป็นไหน ?
สี่ประการคือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบ
พร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสอันหยั่งลงมั่น ไม่หวั่นไหว
ในองค์พระพุทธเจ้า... ในองค์พระธรรม... ในองค์
พระสงฆ์...เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยศีลทั้งหลาย
ชนิดเป็นที่พอใจของเหล่าอริยเจ้า ฯลฯ ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ระหว่างการได้ทวีปทั้งสี่ กับ
การได้ธรรม ๔ ประการนี้นั้น การได้ทวีปทั้งสี่มีค่าไม่ถึง
เสี้ยวที่สิบหก ของการได้ธรรม ๔ ประการนี้เลย.

- มหาวาร. ตี. ๑๕/๔๒๘ - ๔๒๙/ ๑๔๑๑-๑๔๑๓

อริยสังจากพระโอษฐ์ภาคต้น หน้า ๕๙๔

บทที่ ๒๘

คุณสมบัติของพระโสดาบัน

ดูก่อนคหบดี ! ในกาลใด ภัยเวรห้าประการ อัน
อริยสาวกทำให้สงบรังับได้แล้ว ด้วย, อริยสาวกประกอบ
พร้อมแล้วด้วยโสดาปัตตียังคะสี่ ด้วย, อริยญาयธรรมเป็น
ธรรมที่อริยสาวกเห็นแล้วด้วยดี แทงตลอดแล้วด้วยดี
ด้วยปัญญา ด้วย; ในกาลนั้น อริยสาวกนั้น เมื่อหวังอยู่ก็

พยากรณ์ตนด้วยตน นั้นแหละ ว่า “เราเป็นผู้มีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิดเรขจានสิ้นแล้ว มีเปรตวิสัยสิ้นแล้ว มีอบาย ทุกคติ วินิบาตสิ้นแล้ว, เราเป็นผู้ถึงแล้วซึ่งกระแส (แห่งนิพพาน) มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงแท้ต่อนิพพาน มีการตรัสรู้พร้อมเป็นเบื้องหน้า” ดังนี้.

ดูก่อนคหบดี ! ภัยเวร ๕ ประการ เหล่าไหนเล่า อันอริยสาวกทำให้สงบรังับได้แล้ว ?

(๑) ดูก่อนคหบดี ! บุคคลผู้ ฆ่าสัตว์อยู่เป็นประจำ ย่อมประสพภัยเวรใดในทิวรรวม (ปัจจุบัน) บ้าง, ย่อมประสพภัยเวรใด ในสัมปรายิก (ในเวลาถัดมา) บ้าง, ย่อมเสวยทุกข์โทมนัสแห่งจิตบ้าง, เพราะปาณาติบาตเป็นปัจจัย ; ภัยเวรนั้นๆ เป็นสิ่งที่อริยสาวกผู้เว้นขาดแล้วจากปาณาติบาต ทำให้สงบรังับได้แล้ว.

(๒) ดูก่อนคหบดี ! บุคคลผู้ ถือเอาสิ่งของที่เขาไม่ได้ให้ อยู่เป็นประจำ ย่อมประสพภัยเวรใดในทิวรรวม บ้าง, ย่อมประสพภัยเวรใด ในสัมปรายิกบ้าง, ย่อมเสวย

ทุกขโทมนัสแห่งจิตบ้าง, เพราะอทินนาทานเป็นปัจจัย ; ภัยเวรนั้นๆ เป็นสิ่งที่อริยสาวกผู้เว้นขาดแล้วจาก อทินนาทาน ทำให้สงบรำงับได้แล้ว.

(๓) คุณก่อนคหบดี ! บุคคลผู้ **ประพฤตินิคิดในกาม** ทั้งหลายอยู่เป็นปกติ ย่อมประสพภัยเวรใดในทิฏฐุธรรมบ้าง, ย่อมประสพภัยเวรใด ในสัมปราชิกบ้าง, ย่อมเสวยทุกขโทมนัสแห่งจิตบ้าง, เพราะกามสมุิจฉาจารย์เป็นปัจจัย ; ภัยเวรนั้นๆ เป็นสิ่งที่อริยสาวกผู้เว้นขาดแล้วจาก กามสมุิจฉาจารย์ ทำให้สงบรำงับได้แล้ว.

(๔) คุณก่อนคหบดี ! บุคคลผู้ **กล่าวคำเท็จอยู่เป็น** ปกติ ย่อมประสพภัยเวรใดในทิฏฐุธรรมบ้าง, ย่อมประสพภัยเวรใด ในสัมปราชิกบ้าง, ย่อมเสวยทุกขโทมนัสแห่งจิตบ้าง, เพราะมุสาวาทเป็นปัจจัย ; ภัยเวรนั้นๆ เป็นสิ่งที่อริยสาวกผู้เว้นขาดแล้วจากมุสาวาท ทำให้สงบรำงับได้แล้ว.

(๕) คุณก่อนคหบดี ! บุคคลผู้ **ดื่มสุราและเมรัยเป็น** ที่ตั้งของความประมาทอยู่เป็นปกติ ย่อมประสพภัยเวร

โค ในทิวภูษรรมบ้าง, ย่อมประสพภัยเวรโค ใน
 สัมปรายิกบ้าง, ย่อมเสวยทุกขโทมนัสแห่งจิตบ้าง, เพราะ
 สุราเมรยปานะเป็นปัจจัย ; ภัยเวรนั้นๆเป็นสิ่งที่อริยสาวก
 ผู้เว้นขาดแล้วจากสุราเมรยปานะ ทำให้สงบรำงับได้แล้ว.

ดูก่อนคหบดี ! ภัยเวร ๕ ประการเหล่านี้แล
 อันอริยสาวกทำให้สงบรำงับได้แล้ว.

.... ..

ดูก่อนคหบดี ! อริยสาวก เป็นผู้ประกอบพร้อม
 แล้ว ด้วยองค์แห่งโศดาบัน ๔ ประการ เหล่าไหนเล่า ?

(๑) ดูก่อนคหบดี ! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้
 เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วย ความเลื่อมใสอันหยั่งลง
 มั่น ไม่หวั่นไหว ในพระพุทธรเจ้า (พุทธรอเวจจับปสาท) ว่า
 “เพราะเหตุอย่างนี้ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เป็นผู้ไกล
 จากกิเลส ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง เป็นผู้ถึงพร้อม
 ด้วยวิชาและจรณะ เป็นผู้ไปแล้วด้วยดี เป็นผู้รู้โลก

อย่างแจ่มแจ้ง เป็นผู้สามารถฝึกคนที่ควรฝึกได้ อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ด้วยธรรม เป็นผู้มีความจำเริญ จำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์” ดังนี้.

(๒) คุณก่อนคบดี ! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสอันหยั่งลงมั่น ไม่หวั่นไหว ในพระธรรม (สัมมอเวจฺจปฺปสาท) ว่า “พระธรรม เป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้ดีแล้ว เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติพึงเห็นได้ด้วยตนเอง เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ และให้ผลได้ ไม่จำกัดกาล เป็นสิ่งที่ควรกล่าว กะผู้อื่นว่าท่านจงมาดูเถิด เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว เป็นสิ่งที่ผู้รู้รู้ได้เฉพาะตน” ดังนี้.

(๓) คุณก่อนคบดี ! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสอันหยั่งลงมั่น ไม่หวั่นไหว ในพระสงฆ์ (สังฆอเวจฺจปฺปสาท) ว่า “สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติตรงแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อรู้ธรรมเป็นเครื่องออก

จากทุกข์ เป็นผู้ปฏิบัติสมควรแล้ว ได้แก่บุคคลเหล่านี้คือ
 คู่แห่งบุรุษสี่คู่ นับเรียงตัวได้แปดบุรุษ นั่นแหละคือสงฆ์
 สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่
 เหนานามานูชา เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขาจัดไว้ต้อนรับ
 เป็นสงฆ์ควรรับทักษิณาทาน เป็นสงฆ์ที่บุคคลทั่วไปจะ
 พึงทำอัญชลี เป็นสงฆ์ที่เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญ
 อื่นยิ่งกว่า” ดังนี้.

(๔) คุณก่อนคบคิด ! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้
 เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วย ศีลทั้งหลายในลักษณะเป็น
 ที่พอใจของพระอริยเจ้า (อริยกัณฑ์ศีล) : เป็นศีลที่ไม่ขาด
 ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นศีลที่เป็นไทจากตัณหา
 วิญญูชนสรรเสริญ ไม่ถูกตัณหาและทิฏฐิลูบคลำ เป็นศีล
 ที่เป็นไปพร้อมเพื่อสมาธิ ดังนี้.

คุณก่อนคบคิด ! อริยสาวก เป็นผู้ประกอบพร้อม
 แล้ว ด้วยองค์แห่งโสดาบัน ๔ ประการ เหล่านี้แล.

....

ดูก่อนคหบดี ! ก็ อริยญายธรรม เป็นสิ่งที่อริย-
สาวกเห็นแล้วด้วยดี ทางตลอดแล้วด้วยดี ด้วยปัญญา
เป็นอย่างไรเล่า ?

ดูก่อนคหบดี ! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อม
ทำไว้ในใจโดยแยบคายเป็นอย่างดี ซึ่งปฏิบัติสมุปปาทนั้น
เทียว ดังนี้ว่า “เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี; เพราะความ
เกิดขึ้นแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น. เพราะสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึง
ไม่มี; เพราะความดับไปแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงดับไป : ข้อนี้
ได้แก่สิ่งเหล่านี้คือ เพราะมีอวิชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขาร
ทั้งหลาย; เพราะมีสังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ; ...
ฯลฯ... ฯลฯ ... ฯลฯ ... เพราะมีชาติเป็นปัจจัย, ชรามรณะ
โสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาสทั้งหลาย จึงเกิดขึ้น
ครบถ้วน : ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้
ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้.

เพราะความจางคลายดับไปไม่เหลือแห่งอวิชชา
นั้นนั่นเทียว, จึงมีความดับแห่งสังขาร; เพราะมีความดับ
แห่งสังขาร จึงมีความดับแห่งวิญญาณ; ... ฯลฯ ... ฯลฯ ...

ๆ ... เพราะมีความคับแค้นชาตินั้นแล ชรามณะ
โศกะปริเทวะทุกจะโหมนัสอุปายาสทั้งหลาย จึงดับสิ้น :
ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี ด้วยอาการ
อย่างนี้”

ดูก่อนคหบดี ! อริยฉายธรรมนี้แล เป็นสิ่งที่
อริยสาวกเห็นแล้วด้วยดี ทางตลอดแล้วด้วยดี ด้วย
ปัญญา.

ดูก่อนคหบดี ! ในกาลใดแล ภัยเวร ๕ ประการ
เหล่านี้ เป็นสิ่งที่อริยสาวกทำให้สงบราบังได้แล้ว ด้วย,
อริยสาวก เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้วด้วย โสตาปัตตียังจะ
สิ้นเหล่านี้ ด้วย, อริยฉายธรรมนี้ เป็นธรรมอันอริยสาวก
เห็นแล้วด้วยดี ทางตลอดแล้วด้วยดี ด้วยปัญญา ด้วย; ใน
กาลนั้น อริยสาวกนั้นปรารถนาอยู่ ก็พยากรณ์ตนด้วยตน
นั้นแหละว่า “เราเป็นผู้มีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิดเครื่องฉน
สิ้นแล้ว มีเปรตวิสัยสิ้นแล้ว มีอบาย ทุกคติ วินิบาตสิ้น
แล้ว, เราเป็นผู้ถึงแล้วซึ่งกระแส (แห่งนิพพาน) มีธรรมอัน

ไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงแท้ต่อนิพพาน มีการ
ตรัสรู้พร้อมเป็นเบื้องหน้า, ดังนี้แล.

- สูตรที่ ๑ คหปติวรรค อภิสมยสังยุตต์
นิทาน. ส. ๑๖/๘๒/๑๕๑, ตรัสแก่นาถปิณฑิกคหบดี ที่เชตวัน
ปฏิบัติสมุปปบาทจากพระโอรส หน้า ๕๓๘

บทที่ ๒๘

ปาฏิหาริย์ สาม

แก้วกฐะ ! นี่ปาฏิหาริย์สามอย่าง ที่เราได้ทำให้
แจ่มด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วประกาศให้ผู้อื่นรู้ได้. สาม
อย่างอะไรเล่า ? สามอย่างคือ อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนา
ปาฏิหาริย์ และ อนุศาสนีปาฏิหาริย์

(๑) แก้วกฐะ ! อิทธิปาฏิหาริย์นั้นเป็นอย่างไรเล่า ?

แก้วกฐะ ! ภิกษุในภคินีนี้ กระทำอิทธิวิธีมีประการต่างๆ :
ผู้เดียวแปลงรูปเป็นหลายคน, หลายคนเป็นคนเดียว, ทำที่
กำบังให้เป็นที่แจ่ม ทำที่แจ่มให้เป็นที่กำบัง, ไปได้ไม่
ขัดข้อง ผ่านทะลุฝา ทะลุกำแพง ทะลุภูเขา คุงไปใน
อากาศสว่างๆ, ผุดขึ้นและดำรงอยู่ในแผ่นดินได้เหมือนใน
น้ำ, เดินไปได้เหนือน้ำเหมือนเดินบนแผ่นดิน, ไปได้ใน
อากาศเหมือนนกมีปีก ทั้งที่ยังนั่งสมาธิคู้บัลลังก์. ลูบคลำ
ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์อันมีฤทธิ์อันภาพมาก ได้ด้วย

ฝ่ามือ. และแสดงอำนาจทางกายเป็นไปตลอดถึงพรหม
โลกได้. เกวัญภูอะ ! กุลบุตรผู้มีศรัทธาเลื่อมใสได้เห็นการ
แสดงนั้นแล้ว เขาบอกเล่าแก่กุลบุตรอื่นบางคน ที่ไม่
ศรัทธาเลื่อมใสว่าน่าอัศจรรย์นัก. กุลบุตรผู้ไม่มีศรัทธา
เลื่อมใสนั้น ก็จะฟังตอบว่า **วิชา** ชื่อ **คันธารี** มีอยู่ ภิกษุ
นั้นแสดงอิทธิวิธีด้วยวิชานั้นเท่านั้น. เกวัญภูอะ ! ท่านจะ
เข้าใจว่าอย่างไร : ก็คนไม่เชื่อ ไม่เลื่อมใส ย่อมกล่าว
ตอบผู้เชื่อผู้เลื่อมใสได้อย่างนั้น มิใช่หรือ ?

“ฟังตอบได้, พระองค์!”

เกวัญภูอะ ! เราเห็นโทษในการแสดงอิทธิ
ปาฏิหาริย์ดังนี้แล จึงอึดอัด ขยะแขยง เกลียดชัง ต่อ
อิทธิปาฏิหาริย์.

๑. คันธารี ชื่อมนต์ แต่งโดยฤษีมีนามคันธาระ, อีกความหมาย
หนึ่งหมายถึงคำแปลว่าในแคว้นคันธาระ.

(๒) เกวัฏฐะ ! อาเทศนาปาฏิหาริย์นั้น เป็นอย่างไรเล่า? เกวัฏฐะ ! ภิกษุในภคณีนี ย่อมทลายจิต ทลายความรู้สึกของจิต ทลายความตริภิก ทลายความตรองของสัตว์เหล่าอื่น ของบุคคลเหล่าอื่นได้ ว่า ใจของท่าน เช่นนี้ ใจของท่านมีประการนี้ ใจของท่านมีด้วยอาการอย่างนี้ ... ฯลฯ ... กุลบุตรผู้ไม่เชื่อ ไม่เลื่อมใส ย่อมค้ำ กุลบุตรผู้เชื่อผู้เลื่อมใส ว่า วิชา ชื่อ มลิกา มีอยู่ ภิกษุนั้น กล่าวทลายใจได้เช่นนั้นๆ ก็ด้วยวิชานั้น, เกวัฏฐะ ! ท่านจะเข้าใจว่าอย่างไร : ก็คนไม่เชื่อ ไม่เลื่อมใส ย่อมกล่าวตอบผู้เชื่อผู้เลื่อมใสได้อย่างนั้น มิใช่หรือ?

“ฟังตอบได้, พระองค์!”

เกวัฏฐะ ! เราเห็นโทษในการแสดงอาเทศนาปาฏิหาริย์ดังนี้แล จึงอึดอัด ขยะแขยง เกลียดชังต่ออาเทศนาปาฏิหาริย์.

(๓) เกวัฏฐะ ! อนุศาสนีปาฏิหาริย์ นั้นเป็นอย่างไรเล่า? เกวัฏฐะ ! ภิกษุในภคณีนี ย่อมสั่งสอนว่า “ท่านจงตริภิกอย่างนี้ๆ อย่างตริภิกอย่างนั้นๆ, จงทำไว้ในใจ

อย่างนี้ๆ อย่าทำไว้ในใจอย่างนั้นๆ, จงละสิ่งนี้ๆเสีย, จงเข้าถึงสิ่งนี้ๆแล้วแลอยู่” ดังนี้. เกวัญภูอะ ! นี้เราเรียกว่า อนุศาสนีปาฏิหาริย์.

เกวัญภูอะ ! ข้ออื่นยังมีอีก : ตถาคตเกิดขึ้นในโลกนี้เป็นพระอรหันต์ตรัสรู้ชอบเอง สมบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ ดำเนินไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถิฝีกคนควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ เป็นผู้บิภบานแล้ว จำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์. ตถาคตนั้น ทำให้แจ้งซึ่งโลกนี้ กับทั้งเทวดา มาร พรหม หมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาพร้อมทั้งมนุษย์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว สอนผู้อื่นให้รู้แจ้งตาม. ตถาคตนั้นแสดงธรรมไพเราะในเบื้องต้น – ท่ามกลาง – ที่สุด, ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถะและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง. กหบดีหรือบุตร กหบดี หรือผู้เกิดในตระกูลใดตระกูลหนึ่งในภายหลังก็ได้ ได้ฟังธรรมนั้นแล้ว เกิดศรัทธาในตถาคต. เขาผู้ประกอบ ด้วยศรัทธา ย่อมพิจารณาเห็นว่า “ฆราวาสคับแคบ เป็นทางมาแห่งธุลี, บรรพชาเป็นโอกาสว่าง; การที่คนอยู่ครอง

เรื่อน จะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์โดยส่วนเดียวเหมือนสังข์ที่เขาขัดแล้วนั้น ไม่ทำได้โดยง่าย. ถ้ากระไร เราจะปลงผมและหนวด ครองผ้ากาสาเยะ ออกจากเรื่อน บวช เป็นผู้ไม่เกี่ยวข้องกับด้วยเรื่อนเถิด”, ดังนี้. โดยสมัยอื่นต่อมา เขาละกองสมบัติน้อยใหญ่และวงศ์ญาติน้อยใหญ่ ปลงผมและหนวด ออกจากเรือนบวชเป็นผู้ไม่เกี่ยวข้องกับด้วยเรื่อนแล้ว. ภิกษุนั้น ผู้บวชแล้วอย่างนี้ สำรวมแล้วด้วยความสำรวมในปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยมรรยาทและโคจร, มีปกติเห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลาย แม้ว่าเป็นโทษเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย, ประกอบแล้ว ด้วยกายกรรมวจีกรรมอันเป็นกุศล, มีอาชีวะบริสุทธิ์, ถึงพร้อมด้วยศีล, มีทวารอันคุ้มครองแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย, ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ, มีความสันโดษ.

แก้วกฐะ ! ภิกษุถึงพร้อมด้วยศีล เป็นอย่างไรเล่า ?
 แก้วกฐะ ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ละการทำสัตว์มีชีวิตให้ตกลงไป เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต วางท่อนไม้ และศาสตราเสียแล้ว มีความละอาย ถึงความเอ็นดู

กรุณา หวังประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงอยู่.
 เกวัฏฐะ! นี้เราเรียกว่า อนุศาสนิปาฏิหาริย์.

เกวัฏฐะ! ภิกษุ นั้น ครั้นจิตตั้งมั่นบริสุทธิ์ผ่อง
 ใส ไม่มีกิเลสปราศจากอุปกิเลส เป็นธรรมชาติอ่อนโยน
 ควรแก่การงาน ตั้งอยู่ได้อย่างไม่หวั่นไหว เช่นนี้แล้ว,
 เธอก็โน้มจิตไปเฉพาะต่ออาสวักขยญาณ. เธอย่อมรู้ชัด
 ตามที่เป็นจริงว่า “นี่ทุกข์, นี่เหตุให้เกิดขึ้นแห่งทุกข์, นี้
 ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์, นี้ทางดำเนินให้ถึงความดับ
 ไม่เหลือแห่งทุกข์”; และรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “เหล่านี้
 อาสวะ, นี่เหตุเกิดขึ้นแห่งอาสวะ, นี้ความดับไม่เหลือแห่ง
 อาสวะ, นี้ทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งอาสวะ”.
 เมื่อเธอรู้้อย่างนี้เห็นอยู่อย่างนี้ จิตก็พ้นจากกามาสวะ
 ภาวาสวะ อวิชชาสวะ. ครั้นจิตหลุดพ้นแล้วก็เกิดญาณ
 หยั่งรู้ว่า “จิตพ้นแล้ว”. เธอรู้ชัดว่า “ชาติสิ้นแล้ว
 พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจ
 อื่นที่จะต้องทำเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มีอีก” ดังนี้.
 เกวัฏฐะ! เปรียบเหมือนห้วงน้ำใสที่ไหลเขาไม่ขุ่นมัว,

คนมีจักขุติยีนอยู่บนฝั่งในที่นั้น, เขาเห็นหอยต่างๆ บ้าง
 กรวดและหินบ้าง ผุงปลาบ้าง อันหยุดอยู่และว่ายน้ำไปใน
 ห้วงน้ำนั้น, เขาจะสำเหนียกใจอย่างนี้ว่า “ห้วงน้ำนี้ใส
 ไม่ขุ่นเลย หอย ก้อนกรวด ปลาทั้งหลายเหล่านี้หยุดอยู่
 บ้าง ว่ายน้ำไปบ้าง ในห้วงน้ำนั้น” ดังนี้; ฉันทใดก็ฉันทนั้น.
 เกวัญจะ! นี้เราเรียกว่า อนุศาสนิปาฏิหารีย์.

เกวัญจะ! เหล่านี้แล ปาฏิหารีย์ ๓ อย่าง ที่เรา
 ได้ทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วประกาศให้ผู้อื่นรู้
 ตามด้วย

- สี. ที. ๕/๒๗๓ - ๒๗๖/ ๓๓๕ - ๒๔๒.

อริยสังจากพระโอยัญญภาคปลาย หน้า ๑๕๑๘

บทที่ ๓๐

ผู้อยู่ใกล้นิพพาน^๑

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุ เมื่อประกอบพร้อมด้วย
ธรรมสี่อย่างแล้ว ไม่อาจที่จะเสื่อมเสีย มีแต่จะอยู่ใกล้
นิพพานอย่างเดียว. ธรรมสี่อย่างอะไรบ้างเล่า ? ธรรมสี่
อย่างคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล,
เป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย^๒ทั้งหลาย, เป็นผู้รู้ประมาณ
ในโภชนะ, เป็นผู้ตามประกอบในชาครियธรรมอยู่เนื่องนิจ.

ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล เป็น
อย่างไรเล่า ? ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ม
ีศีล, มีการสำรวมด้วยปาติโมกขสังวร, มีมรรยาทและโคจร
สมบูรณ์อยู่, เป็นผู้เห็นภัยในโทษทั้งหลายแม้เล็กน้อย,
สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย. ภิกษุทั้งหลาย !
ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑ / ๕๐ / ๓๗

จุมทรัพย์จากพระโอษฐ์ หน้า ๒๘๓

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุ เป็นผู้คุ้มครองทวารใน
 อินทรีย์ทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุ
 ในธรรมวินัยนี้ ได้เห็นรูปด้วยตา, ได้ฟังเสียงด้วยหู, ได้ดม
 กลิ่นด้วยจมูก, ได้ลิ้มรสด้วยลิ้น, ได้สัมผัสโผฏฐัพพะด้วย
 กาย และได้รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว ก็ไม่รวบถือเอา
 ทั้งหมด และไม่แยกถือเอาเป็นส่วนๆ^๑; สิ่งที่เป็นอกุศล
 ลามก คืออภิชฌา และโทมนัส มักไหลไปตามภิกษุผู้ไม่
 สำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะการไม่สำรวม
 อินทรีย์ใดเป็นเหตุ, เธอก็ปฏิบัติเพื่อปิดกั้นอินทรีย์นั้นไว้,
 เจริญรักษา และถึงความสำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย และ
 ใจ. ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุอย่างนี้ชื่อว่า เป็นผู้คุ้มครอง
 ทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุ เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ
 เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้
 พิจารณาโดยแยกคายแล้วจึงฉันอาหาร, ไม่นั่นเพื่อเล่น

๑. คือไม่ถือเอาเป็นอารมณ์สำหรับยินดีในร่าย ทั้งโดยส่วนรวม
 และส่วนปลีกย่อย ของอารมณ์นั้นๆ.

ไม่ฉันเพื่อมีวมา ไม่ฉันเพื่อประดับ ไม่ฉันเพื่อตกแต่ง,
แต่ฉันเพียงเพื่อให้กายนี้ตั้งอยู่ได้ เพื่อให้ชีวิตเป็นไป เพื่อ
ป้องกันความลำบาก เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ โดย
กำหนดรู้ว่า “เราจะกำจัดเวทนาเก่า (คือหิว) เสียแล้ว ไม่ทำ
เวทนาใหม่ (คืออัมจนอึดอัด) ให้เกิดขึ้น, ความที่อายุดำเนิน
ไปได้ ความไม่มีโทษเพราะอาหาร และความอยู่ผาสุก
สำราญจะมีแก่เรา” ดังนี้. ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุอย่างนี้
ชื่อว่า เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุ เป็นผู้ตามประกอบใน
ชาคริยธรรมอยู่เนื่องนิจ เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุทั้งหลาย !
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมชำระจิตให้หมดจดสิ้นเชิงจาก
กิเลสที่กั้นจิต ด้วยการเดินจงกรม ด้วยการนั่ง ตลอดวัน
ยันค่ำไปจนสิ้นยามแรกแห่งราตรี, ครั้นยามกลางแห่ง
ราตรี ย่อมสำเร็จการนอนอย่างราชสีห์ (คือ) ตะแคงข้าง
ขวา เท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะในการลุกขึ้น, ครั้น
ยามสุดท้ายแห่งราตรี กลับลุกขึ้นแล้ว ก็ชำระจิตให้หมด
จดสิ้นเชิงจากกิเลสที่กั้นจิต ด้วยการเดินจงกรม และด้วย

การนั่งอีก. ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่า เป็นผู้
ตามประกอบในชาครियธรรมอยู่นิ่ง

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุ เมื่อประกอบพร้อมด้วย
ธรรมสี่อย่างเหล่านี้แล้ว ไม่อาจที่จะเสื่อมเสีย มีแต่จะอยู่
ใกล้นิพพานอย่างเดียวแล.

บทที่ ๓๑

ลักษณะแห่งอินทริยภาวนาชั้นเลิศ

อานนท์ ! อินทริยภาวนาชั้นเลิศ (อนุตตรา
อินทริยภาวนา) ในอริยวินัย เป็นอย่างไรเล่า?

อานนท์ ! ในกรณีนี้ อารมณ์อันเป็นที่ชอบใจ –
ไม่เป็นที่ชอบใจ – เป็นที่ชอบใจและไม่เป็นที่ชอบใจ
เกิดขึ้นแก่ภิกษุ เพราะเห็นรูปด้วยตา. ภิกษุนั้นรู้ชัดอย่าง
นี้ว่า “ อารมณ์ที่เกิดขึ้นแล้วแก่เรานี้ เป็นสิ่งที่มีปัจจัย
ปรุงแต่ง (สังขต) เป็นของหยาบๆ (โอพาริก) เป็นสิ่งที่
อาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้น (ปฏิจจ สมุปปนฺน) ; แต่มีสิ่งโน้นซึ่ง
รับและประณีต, กล่าวคือ อุเบกขา” ดังนี้. (เมื่อรู้ชัด
อย่างนี้) อารมณ์อันเป็นที่ชอบใจ – ไม่เป็นที่ชอบใจ – เป็น
ที่ชอบใจและไม่เป็นที่ชอบใจ อันบังเกิดขึ้นแก่ภิกษุนั้น
ย่อมดับไป, อุเบกขายังคงดำรงอยู่.

อานนท์! อารมณ์อันเป็นที่ชอบใจ – ไม่เป็นที่ชอบใจ – เป็นที่ชอบใจและไม่เป็นที่ชอบใจ อันบังเกิดขึ้นแล้วแกภิกษุ นั้น ย่อมดับไปเร็วเหมือนการกะพริบตาของคน ส่วนอุเบกขายังคงเหลืออยู่.

อานนท์! นี้แล เราเรียกว่า อินทรีย์ภาวนาชั้นเลิศในอริยวินัย ในกรณีแห่ง รูปที่รู้แจ้งด้วยจักขุ.

(ในกรณีแห่ง เสียงที่รู้แจ้งด้วยโสตะ กลิ่นที่รู้แจ้งด้วยฆานะ รสที่รู้แจ้งด้วยชิวหา โผฏฐัพพะที่รู้แจ้งด้วยผิวกาย และ ธรรมารมณ์ที่รู้แจ้งด้วยใจ ก็ได้ตรัสไว้โดยหลักเกณฑ์อย่างเดียวกัน ; ต่างกันแต่อุปมาแห่งความเร็วในการดับแห่งอารมณ์นั้นๆ, คือในกรณีแห่งเสียงเปรียบด้วยความเร็วแห่ง การคิดนิ้วมือ เป็นต้น).

- อปปริ. ม. ๑๔ / ๕๔๒ – ๕๔๕ / ๘๕๖ - ๘๖๑

อริยสังจากพระโอบุสฎฐภาคปลาย หน้า ๑๔๓๐

(เรื่องที่ควรดูประกอบด้วยกับบทนี้ อยู่ในบทที่ ๓๕ หน้า ๑๒๖

เรื่อง นิพพาน เพราะ ไม่ยึดถือธรรมที่ได้บรรลุ)

บทที่ ๓๒

สิ้นกิเลสก็แล้วกัน ไม่ต้องรู้ว่าสิ้นไปเท่าไร

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนรอยนิ้วมือ หรือ รอยนิ้วหัวแม่มือ ย่อมปรากฏอยู่ที่ค้ำเครื่องมือของพวกเขา ช่างไม้ หรือลูกมือของพวกเขาช่างไม้ แต่เขาก็ไม่มีความรู้ที่ ค้ำเครื่องมือของเรา วันนี้สึกไปเท่านี้ วานนี้สึกไปเท่านี้ วันอื่นๆ สึกไปเท่านี้ๆ คงรู้แต่ว่ามันสึกไปๆเท่านั้น, นี้ ฉันทิ; ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อภิกษุตามประกอบภาวนาอยู่ ก็ไม่รู้อย่างนี้ว่า วันนี้ อาสวะของเราสิ้นไปเท่านี้ วานนี้ สิ้นไปเท่านี้ วันอื่นๆ สิ้นไปเท่านี้ๆ รู้แต่เพียงว่า สิ้นไป ในเมื่อมันสิ้นไปๆ เท่านั้น, ฉันทิก็ฉันทินั้น.

- สตุตฺตก. อี. ๒๓ / ๑๒๘ / ๖๘.

อริยสังจากพระโอบุชู้ภาคต้น หน้า ๘๗๔

บทที่ ๓๓

ตถาคตเป็นเพียงผู้บอก
จะถึงที่หมายต้องเดินเอาเอง

“ก็สาวกของพระโคตมผู้เจริญ เมื่อพระโคตมกล่าวสอน
พร้าสอนอยู่อย่างนี้ ทุกรูปได้บรรลุนิพพานอันเป็นผลสำเร็จถึงที่สุด
อย่างยิ่งหรือ? หรือว่าไม่ได้บรรลุนิพพาน?” พราหมณ์ผู้หนึ่งทูลถามพระผู้มี
พระภาค.

พราหมณ์! สาวกของเรา แม้เรากล่าวสอน
พร้าสอนอยู่อย่างนี้ น้อยพวกที่ได้บรรลุนิพพาน อันเป็น
ผลสำเร็จถึงที่สุดอย่างยิ่ง, บางพวกไม่ได้บรรลุนิพพาน.

“พระโคตมผู้เจริญ! อะไรเล่าเป็นเหตุ อะไรเล่าเป็น
ปัจจัย, ที่พระนิพพานก็ยังตั้งอยู่, หนทางที่ยังสัตว์ให้ถึงนิพพาน ก็ยัง
ตั้งอยู่. พระโคตมผู้ชักชวน (เพื่อดำเนินไป) ก็ยังตั้งอยู่, ทำไมน้อยพวก
ที่บรรลุนิพพาน และบางพวกไม่บรรลุนิพพาน?”

พราหมณ์! เราจักย้อนถามท่านในเรื่องนี้, ท่าน
จงตอบตามควร. ท่านเป็นผู้ข้าของในหนทางไปสู่เมือง
ราชคฤห์มิใช่หรือ? มีบุรุษผู้จะไปเมืองราชคฤห์ เข้ามาหา
และกล่าวกับท่านว่า “ท่านผู้เจริญ! ข้าพเจ้าปรารถนาจะไป
เมืองราชคฤห์ ขอท่านจงชี้บอกทางไปเมืองราชคฤห์
แก่ข้าพเจ้าเถิด” ดังนี้; ท่านก็จะกล่าวกะบุรุษผู้นั้นว่า

“มาซิท่าน ทางนี้ไปเมืองราชคฤห์ ไปได้ครู่หนึ่งจักพบบ้านชื่อโน้น แล้วจักเห็นนิคมชื่อโน้น จักเห็นสวนและป่าอันน่ารื่นรมย์ จักเห็นภูมิภาคอันน่ารื่นรมย์ สระโบกขรณีอันน่ารื่นรมย์ของเมืองราชคฤห์” ดังนี้. บุรุษนั้นอันท่านพราหมณ์พราหมณ์ให้ชื่อไว้ให้ชื่อนี้ ก็ยังถือเอาทางผิด กลับหลังตรงกันข้ามไป, ส่วนบุรุษอีกคนหนึ่ง ไปถึงเมืองราชคฤห์ได้โดยสวัสดิ. พราหมณ์เอ๋ย! อะไรเล่าเป็นเหตุ อะไรเล่าเป็นปัจจัยที่เมืองราชคฤห์ก็ยังตั้งอยู่ ท่านผู้ซึ่งบอกก็ยังตั้งอยู่แต่ทำไม บุรุษผู้หนึ่งกลับหลงผิดทาง. ส่วนบุรุษอีกผู้หนึ่งไปถึงเมืองราชคฤห์ได้โดยสวัสดิ?

“พระโคตมผู้เจริญ! ในเรื่องนี้ ข้าพเจ้าจักทำอย่างไรได้เล่า, เพราะข้าพเจ้าเป็นแต่เพียงผู้บอกทางเท่านั้น”

พราหมณ์! ฉันทิดก็ฉันทันนั้นแล, ที่พระนิพพานก็ยังตั้งอยู่ ทางเป็นเครื่องถึงพระนิพพาน ก็ยังตั้งอยู่ เราผู้ชักชวนก็ยังตั้งอยู่; แต่สาวกแม่เรากล่าวสอนพราหมณ์สอนอยู่อย่างนี้ น้อยพวก ที่ได้บรรลุนิพพานอันเป็นผลสำเร็จถึง

ที่สุดอย่างยิ่ง, บางพวกไม่ได้บรรลุ. พรหมณ์! ในเรื่องนี้
เราจักทำอะไรได้เล่า, เพราะเราเป็นแต่ผู้บอกทาง
เท่านั้น.

- อุปรี. ม. ๑๔ / ๘๕-๘๖ / ๑๐๑-๑๐๓.

อริยสัจจากพระโอยฐ์ภาคต้น หน้า ๔๗๓

บทที่ ๓๔

เหตุให้ไม่ปรินิพพานในปัจจุบัน

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! อะไรหนอเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัย
ที่ทำให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ ไม่ปรินิพพานในทิวะธรรม(ปัจจุบัน)?”

ท่านผู้เป็นจอมเทพ ! รูป ทั้งหลายที่จะพึงรู้ได้
ด้วยจักขุ มีอยู่ เป็นรูปที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ
มีลักษณะน่ารัก เป็นที่เข้าไปตั้งอาศัยแห่งความใคร่
เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด. ถ้าวา ภิกษุยอมเพละเพลิน

พราศรรเสริญ เมามกอยู่ ซึ่งรูปนั้นแล้วไซ้ ; เมื่อภิกษุ
นั้นเพติดเพลิน พราศรรเสริญ เมามกซึ่งรูปนั้นอยู่,
วิญญาณนั้น เป็นวิญญาณอันค้นหาในอารมณ์คือรูปอาศัย
แล้ว วิญญาณนั้นคืออุปาทาน.^๑ ท่านผู้เป็นจอมเทพ !
ภิกษุผู้มีอุปาทาน ย่อมไม่ปรินิพพาน.

[ในกรณีแห่ง เสียง ที่จะพึงรู้สึกด้วยโสตะ กลิ่น ที่จะพึง
รู้สึกด้วยฆานะ รส ที่จะพึงรู้สึกด้วยชีวหา สัมผัสทางกาย ที่จะพึง
รู้สึกด้วยกายะ (ผิวกายทั่วไป) และ ธรรมารมณ์ ที่จะพึงรู้สึก
ด้วยมนะ ก็ได้ตรัสไว้ด้วยข้อความทำนองเดียวกันกับในกรณีแห่ง
รูปที่จะพึงรู้ได้ด้วยจักขุ ข้างบนนั้น].

ท่านผู้เป็นจอมเทพ ! นี้แล เป็นเหตุ นี้เป็นปัจจัย
ที่ทำให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ ไม่ปรินิพพานใน
ทิฏฐุธรรม(ปัจจุบัน).

- สฟา. ตี. ๑๘/๑๒๘/๑๓๘.

อริยสังจากพระโอบุสฐัภาคต้น หน้า ๔๐๐

๑. ในที่นี้หมายถึงวิญญาณที่รู้สึกต่อความเพติดเพลิน และความมัว
เมาในรูปนั้น ไม่ให้จักขุวิญญาณที่เห็นรูปตามธรรมดา

บทที่ ๓๕

หมด “อาหาร” ก็นิพพาน

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าไม่มีราคะ ไม่มีนันทิ ไม่มี
ตัณหา ใน อาหารคือคำข้าว ก็ดี ใน อาหารคือผัสสะ ก็ดี
ใน อาหารคือมโนสังขเจตนา ก็ดี ใน อาหารคือวิญญาน
ก็ดี แล้วไซ้, วิญญานก็เป็นสิ่งที่ตั้งอยู่ไม่ได้ เจริญออก
งามอยู่ไม่ได้ในสิ่งนั้นๆ. วิญญานตั้งอยู่ไม่ได้ เจริญออก
งามอยู่ไม่ได้ ในที่ใด, การก้าวลงแห่งนามรูป ย่อมไม่มี

ในทีนั้น; การก้าวลงแห่งนามรูปไม่มีในที่ใด, ความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ย่อมไม่มีในที่นั้น; ความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ไม่มีในที่ใด, การบังเกิดในภพใหม่ต่อไป ย่อมไม่มีในที่นั้น; การบังเกิดในภพใหม่ต่อไป ไม่มีในที่ใด, ชาติชราและมรณะต่อไป ย่อมไม่มีในที่นั้น; ชาติชราและมรณะต่อไป ไม่มีในที่ใด, ภิกษุทั้งหลาย! เราเรียก “ที่” นั้นว่าเป็น “ที่ไม่โสภ ไม่มีฐิติ และไม่มีความคับแค้น” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย! เปรียบเหมือนเรือนยอด หรือ ศาลาเรือนยอด ที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือหรือใต้ก็ตาม เป็นเรือนมีหน้าต่างทางทิศตะวันออก. ครั้นดวงอาทิตย์ขึ้นมา แสงสว่างแห่งดวงอาทิตย์ส่องเข้าไปทางช่องหน้าต่างแล้ว จักตั้งอยู่ที่ส่วนไหนแห่งเรือนนั้นเล่า?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! แสงสว่างแห่งดวงอาทิตย์ จักปรากฏที่ฝาเรือนข้างในด้านทิศตะวันตก พระเจ้าข้า!”

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าฝาเรือนทางทิศตะวันตกไม่มี
เล่า แสงแห่งดวงอาทิตย์นั้นจักปรากฏอยู่ที่ไหน?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! แสงสว่างแห่งดวงอาทิตย์นั้น จัก
ปรากฏที่พื้นดิน พระเจ้าข้า !”

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าพื้นดินไม่มีเล่า แสงสว่างแห่ง
ดวงอาทิตย์นั้น จักปรากฏที่ไหน ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! แสงสว่างแห่งดวงอาทิตย์นั้น จัก
ปรากฏในน้ำพระเจ้าข้า !”

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าน้ำไม่มีเล่า แสงสว่างแห่ง
ดวงอาทิตย์นั้น จักปรากฏที่ไหนอีก ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! แสงสว่างแห่งดวงอาทิตย์นั้น ย่อม
เป็นสิ่งที่ไม่ปรากฏแล้ว พระเจ้าข้า !”

ภิกษุทั้งหลาย ! จันใดก็จันนั้นแล : ถ้าไม่มี
ราคะ ไม่มีนันทิ ไม่มีตัณหา ในอาหารคือคำข้าวก็ดี
ในอาหารคือผักสะกิดี้ ในอาหารคือมโนสัตถุเจตนาที่ดี
ในอาหารคือวิญญาณก็ดี แล้วไซ้, วิญญาณก็เป็นสิ่งที่
ตั้งอยู่ไม่ได้ เจริญองงามอยู่ไม่ได้ ในอาหารคือคำข้าว

เป็นต้นนั้นๆ. วิญญาณตั้งอยู่ไม่ได้ เจริญอกงามอยู่ไม่ได้
 ในที่ใด, การก้าวลงแห่งนามรูป ย่อมไม่มีในที่นั้น ; การ
 ก้าวลงแห่งนามรูปไม่มีในที่ใด, ความเจริญแห่งสังขารทั้ง
 หลายย่อมไม่มีในที่นั้น; ความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย
 ไม่มีในที่ใด, การบังเกิดในภพใหม่ต่อไป ย่อมไม่มีในที่
 นั้น; การบังเกิดในภพใหม่ต่อไป ไม่มีในที่ใด, ชาติศรา
 และมรณะต่อไป ย่อมไม่มีในที่นั้น; ชาติศรามรณะต่อไป
 ไม่มีในที่ใด, ภิกษุทั้งหลาย! เราเรียก “ที่” นั้นว่าเป็น “ที่
 ไม่โสภณ ไม่มีฐิติ และไม่มีความคับแค้น” ดังนี้.

- นิตาน. ตี. ๑๖/๑๒๔-๑๒๕/๒๔๘-๒๔๙.

อริยสังจากพระโอบุชฌ์ภาคต้น หน้า ๔๘๔

บทที่ ๓๖

กฎอภัยยตา หรือ หัวใจปฏิเสธสมุปปาท

อิมสมิ สติ	อิท โหติ
เมื่อสิ่งนี้ มี	สิ่งนี้ ย่อมมี
อิมสุปปาทา	อิท อูปฺปชฺชติ
เพราะความเกิดขึ้นแห่งสิ่งนี้	สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น
อิมสมิ อสติ	อิท นโหติ
เมื่อสิ่งนี้ ไม่มี	สิ่งนี้ ย่อมไม่มี
อิมสุส นิโรธา	อิท นิรุชฺชติ
เพราะความดับไปแห่งสิ่งนี้	สิ่งนี้ จึงดับไป

-ม.ม.๑๓/๓๕๕/๓๗๑, นิทาน.สั. ๑๖/๘๔/๑๕๔,... ๑๓๑...

ปฏิเสธสมุปปาทจากพระโอรุ้ หน้า ๓

บทที่ ๓๗

ปฏิบัติสมุปปาท คือ ธรรมอันเป็นธรรมชาติ
อาศัยกันแล้วเกิดขึ้น

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! อะไรเล่าที่เรียกว่า ปฏิบัติสมุปปาท ?”

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! :

เพราะมีอวิชา	เป็นปัจจัย	จึงมี	สังขารทั้งหลาย ;
เพราะมีสังขาร	เป็นปัจจัย	จึงมี	วิญญาน ;
เพราะมีวิญญาน	เป็นปัจจัย	จึงมี	นามรูป ;
เพราะมีนามรูป	เป็นปัจจัย	จึงมี	สพายตนะ ;
เพราะมีสพายตนะ	เป็นปัจจัย	จึงมี	ผัสสะ ;
เพราะมีผัสสะ	เป็นปัจจัย	จึงมี	เวทนา ;
เพราะมีเวทนา	เป็นปัจจัย	จึงมี	ตัณหา ;
เพราะมีตัณหา	เป็นปัจจัย	จึงมี	อุปาทาน ;
เพราะมีอุปาทาน	เป็นปัจจัย	จึงมี	ภพ ;
เพราะมีภพ	เป็นปัจจัย	จึงมี	ชาติ ;

เพราะมีชาติ เป็นปัจจัย, ชรามรณะ โสกะปริเทวะ
ทุกขะโทมนัสอุปายาสทั้งหลาย จึงเกิดขึ้นครบถ้วน :
ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี ด้วยอาการ
อย่างนี้.

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรียกว่า ปฏิจสมุปบาท”

เพราะความจางคลายดับไปโดยไม่เหลือ แห่งวิชชา
นั้นเทียว, จึงมีความดับแห่งสังขาร ;

เพราะมีความดับ แห่ง สังขาร

จึงมีความดับ แห่ง วิญญาณ ;

เพราะมีความดับ แห่ง วิญญาณ

จึงมีความดับ แห่ง นามรูป ;

เพราะมีความดับ แห่ง นามรูป

จึงมีความดับ แห่ง สฬายตนะ ;

เพราะมีความดับ แห่ง สฬายตนะ

จึงมีความดับ แห่ง ผัสสะ ;

เพราะมีความดับ แห่ง ผัสสะ

จึงมีความดับ แห่ง เวทนา;

เพราะมีความดับ แห่ง เวทนา

จึงมีความดับ แห่ง ตัณหา;

เพราะมีความดับ แห่ง ตัณหา

จึงมีความดับ แห่ง อุปาทาน ;

เพราะมีความดับ แห่ง อุปาทาน

จึงมีความดับ แห่ง ภพ ;

เพราะมีความดับ แห่ง ภพ

จึงมีความดับ แห่งชาติ ;

เพราะมีความดับ แห่งชาติ นั้นแล ชรามรณะ

โสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาสทั้งหลาย จึงดับสิ้น :
ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่าง
นี้”, ดังนี้

- สูตรที่ ๑ พุทธวรรค นิทานสังยุตต์ นิทาน. ส. ๑๖/๑/๑, ตรัสแก่
ภิกษุทั้งหลาย ที่เชตวัน.

ปฎิจจสมุปบาทจากพระโอษฐ์ หน้า ๑๑

บทที่ ๓๘

ปัญญา สติ กับนามรูปดับ เพราะวิญญาณดับ

“ข้าแต่พระองค์ผู้บริสุทธิ์ทุกข์ ! ข้าพระองค์กราบทูลถามแล้ว
ขอพระองค์จงตรัสบอกธรรมนั้น คือปัญญาและสติกับนามรูป แก่ข้า
พระองค์เถิด ; ปัญญาและสติกับนามรูปนั้นจะดับไปที่ไหน?

ดูก่อนอชิตะ ! ท่านถามปัญหานั้นข้อใด เรา
จะแก้ปัญหานั้นแก่ท่าน : นามและรูป ย่อมดับไม่
เหลือในทีใด, ปัญญาและสติกับนามรูปนั้น ก็ย่อมดับ
ไปในที่นั้น, เพราะความดับไปแห่งวิญญาณ แล.

- สุตต. พุ. ๒๕/๕๓๐/๔๒๕.

- จุฬนิ. พุ. ๓๐/๒๐-๒๑/๘๐, ๘๕.

อริยสังคจากพระโอษฐ์ภูภาคต้น หน้า ๕๔๑

บทที่ ๓๕

นิพพานเพราะไม่ยึดถือธรรมที่ได้บรรลु

อานนท์! ส่วนภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปฏิบัติอย่างนั้นแล้ว ย่อมได้เฉพาะซึ่งอุเบกขาว่า “ถ้าไม่ควรมี และไม่พึงมีแก่เรา, ก็ต้องไม่มีแก่เรา; สิ่งใดมีอยู่สิ่งใดมีแล้ว, เราจะละสิ่งนั้นเสีย” ดังนี้. ภิกษุ (บางรูป) นั้น ย่อมไม่เปลิดเพลิน ไม่พรั่สรรเสริญ ไม่เมามกอยู่ซึ่งอุเบกขานั้น, เมื่อไม่เปลิดเพลิน ไม่พรั่สรรเสริญ ไม่เมามกอยู่ ซึ่งอุเบกขานั้น, วิญญาณของเธอก็ไม่เป็นธรรมชาติอาศัยซึ่งอุเบกขานั้น ไม่มีอุเบกขานั้นเป็นอุปาทาน. อานนท์! ภิกษุผู้ไม่มีอุปาทาน ย่อมปรินิพพาน แล.

- อุปริ. ม. ๑๔/๗๕/๕๑.

อริยสังจากพระโศภฐ์ภาคต้น หน้า ๕๐๗

บทที่ ๔๐

การปรินิพพาน

สัตว์ทั้งปวง ทั้งที่เป็นคนหนุ่ม คนแก่, ทั้งที่เป็นคนพาลและบัณฑิต, ทั้งที่มั่งมี และยากจน ล้วนแต่มีความตายเป็นที่ไปถึงในเบื้องหน้า. เปรียบเหมือนภานะดินที่ช่างหม้อปั้นแล้ว ทั้งเล็กและใหญ่ ทั้งที่สุกแล้ว และยังดิบ ล้วนแต่มีการแตกทำลายเป็นที่สุด ฉันทิ ; ชีวิตแห่งสัตว์ทั้งหลายก็มีความตายเป็นเบื้องหน้า ฉันทิ.

วัยของเรา เก่าห่อมแล้ว ชีวิตของเราริบหรี่แล้ว, เราจักละพวกเธอไป. สรรณะของตัวเองเราได้ทำไว้แล้ว. ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอจงเป็นผู้ไม่ประมาท มีสติ มีศีล เป็นอย่างดี มีความดำริอันตั้งไว้แล้วด้วยดี ตามรักษาซึ่งจิตของตนเถิด. ในธรรมวินัยนี้, ภิกษุใดเป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว จักละชาติสงสาร ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.

- มหาปรินิพพานสูตร มหา.ที. ๑๐/๑๓๕/๑๐๖

พุทธประวัติจากพระโอษฐ์ภาคต้น หน้า ๕๖๕

บทที่ ๔๑

ผู้หลุดพ้นได้เพราะไม่ยึดมั่นถือมั่น

ในกาลไหนๆ ท่านเหล่าใด เห็นภัยในความยึดถืออันเป็นเหตุให้เกิดและให้ตายแล้ว เลิกยึดมั่นถือมั่น หลุดพ้นไปได้ เพราะอาศัยนิพพานอันเป็นธรรมที่สิ้นไปแห่งความเกิดความตาย ; เหล่าท่านผู้เช่นนั้น ย่อมประสพความสุข ลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษม เป็นผู้ดับเย็นได้ ในปัจจุบันนี้เอง ล่วงเวรล่วงภัยทุกอย่างเสียได้ และก้าวล่วงเสียได้ ซึ่งความทุกข์ทั้งปวง.

- อุปริ. ม. ๑๔ / ๓๔๖ / ๕๒๕

อริยสัจจากพระโอบุชู้ภาคต้น หน้า ๖๕๓

บทที่ ๔๒

ธรรมเป็นส่วนแห่งวิชา

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรม ๒ อย่างเหล่านี้ เป็นส่วนแห่งวิชา มีอยู่ สองอย่าง อะไรเล่า ? สองอย่างคือ สมถะ และวิปัสสนา.

ภิกษุทั้งหลาย ! สมถะ เมื่ออบรมแล้ว จะได้ประโยชน์อะไร ? อบรมแล้ว จิตจะเจริญ. จิตเจริญแล้ว จะได้ประโยชน์อะไร ? เจริญแล้วจะ ละระาคะได้.

ภิกษุทั้งหลาย ! วิปัสสนาเล่า เมื่อเจริญแล้ว จะได้ประโยชน์อะไร ? เจริญแล้ว ปัญญาจะเจริญ. ปัญญาเจริญแล้วจะได้ประโยชน์อะไร ? เจริญแล้วจะ ละอวิชชาได้แล.

- ทุก. อัง. ๒๐/๗๗/๒๗๕.

อริยสังจากพระโอรุฑฐัภาคปลาย หน้า ๕๐๓

บทที่ ๔๓

คำชี้ชวนวิงวอน

ภิกษุทั้งหลาย! โยคกรรม อันเชอพึงกระทำ เพื่อให้รู้ว่า
“นี่ทุกข์ นี่เหตุให้เกิดทุกข์ นี่ความดับสนิทแห่งทุกข์
นี่ทางให้ถึงความดับสนิทแห่งทุกข์”.

นิพพาน เราได้แสดงแล้ว,
ทางให้ถึงนิพพาน เราก็ได้แสดงแล้ว แก่เธอทั้งหลาย.
กิจใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดู แสวงหาประโยชน์เกื้อกูล
อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย,
กิจนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอ.

นั่น โคนไม้; นั่น เรือนว่าง.
พวกเธอจงเพียรเผากิเลส, อย่าได้ประมาท,
อย่าเป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.
นี่แหละ วาจาเครื่องพร่ำสอนของเรา แก่เธอทั้งหลาย.

- มหาวาร. สั - สฟา. สั.

อริยสังจากพระโอษฐ์ภูภาคัน หน้า ๑๔๑

ขอกราบขอบพระคุณแต่
พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล (วัดนาป่าพง)
ที่กรุณาให้คำปรึกษาในการจัดทำหนังสือเล่มนี้

ท่านใดประสงค์พิมพ์แจกเป็นธรรมทาน โปรดติดต่อได้ที่
คุณพจนา รัชตะนาวิน (ผู้จัดทำ)... โทร. ๐๘๖-๓๗๔-๒๑๐๐

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : มีนาคม ๒๕๕๒ จำนวน ๑๖,๐๐๐ เล่ม
ดำเนินการพิมพ์ : บริษัท คิว ฟรันท் แมเนจเม้นท์ จำกัด
โทรศัพท์ ๐๒-๘๐๐-๒๒๕๒, ๐๘๔-๙๑๓-๘๖๐๐ โทรสาร ๐๒-๘๐๐-๓๖๔๙

ขออนุโมทนาบุญแด่คณะจัดพิมพ์ทุกท่าน

คุณภัทราวดี มีชูธน (ครูเล็ก)

คุณพียดา อัครเศรณี (อ้อม)

คุณบดินท บันลือฤทธิ์

บริษัท เซเว่นส์เต็ป จำกัด

คุณรัชชัย-คุณบัณฑิต รัชตะนาวิน

คุณกรรณรัตน์ รัชตะนาวิน

ดร.รัญชนา รัชตะนาวิน

คุณชววรรษ บุญญเสฏฐาและครอบครัว

คณะศิษย์เก่า Mahidol University International College

แฉัดจิวเวลรี่

ครอบครัวพรหมสาขา ณ สกลนคร

คุณอุมาพร พรหมสาขา ณ สกลนคร

คุณกฤษฎา-คุณนัยนา สหเวชภัณฑ์

ครอบครัววรมณี

คุณราชน วรมณี

คุณมณีรัตน์ วรมณี และคุณเยาวเรศ ชีวินเบญจรัตน์

คุณจาเชนทร์ วรมณี

คุณสันติ อิงคตานูวัฒน์

คุณอนงค์พันธุ์ อิงคตานูวัฒน์

คุณศรมน อิงคตานูวัฒน์

คุณนพร อิงคตานูวัฒน์

ขออนุโมทนาบุญแต่คณะจัดพิมพ์ทุกท่าน

เจริญยนต์กถการ

ครอบครัวร่วมฟ้าไทย - ครอบครัวสีนวน

คุณสมชาย โฆศิริมงคล พร้อมคณะ

คุณธีรภูมิ อารัณย์อังกูร และครอบครัว

คุณสกล-คุณอมรรัตน์ อารัณย์อังกูร

อุ้งตั่งศักดิ์สหยนต์

ครอบครัวอัสวดาการ

ครอบครัวศรีพรสวรรค์ทุกคน

คุณจิราพร ลอยถาดทอง และครอบครัว

คุณแม่บุญเลิศ ลอยถาดทอง และครอบครัว

คุณอโณทัย แสนปัญญา และครอบครัว

คุณธัญ เทียนใส และครอบครัว

คุณถิรวัดมนิ จันทร และครอบครัว

คุณกุศล กิรติบัวคำ และครอบครัว

คุณศรีวิไล แซ่เบ๊ และครอบครัว

คุณจิระศักดิ์ มากทอง และครอบครัว

คุณคุณดามพ์ หังสะสูตร และครอบครัว

คุณธัญญานันท์ ชะยะ และครอบครัว

ครอบครัวอารัณย์อังกูร และบุตรหลาน

คุณวรุตม์ กะปุกนาก และครอบครัว

คุณอารีย์ ทองแท้แท้ และครอบครัว

ขออนุมัติทนายบุญแต่คณะจัดพิมพ์ทุกท่าน

พ.ต.ท.จรัส ธรรมปาริชาติ	คุณกนกพร คงคะจันทร์
อาจารย์สมสุข ธีระกาญจน์	คุณฉัตรเฉลิม คังชนะนันท์
คุณวิทยา ดนัยตโมนุท	คุณปาริฉัตร คังชนะนันท์
คุณพัชรธนาภักดิ์ พิมพ์ก้องสมุทร	คุณอัครวันท์ คังชนะนันท์
คุณวรรณพงษ์ สุวรรณ	คุณภูติท หลวงพล
คุณดาอารัตน์ ศรีพรสวรรค์	คุณชญาดา หลวงพล
คุณชยพัทธ์ ศรีพรสวรรค์	ด.ช.อริย์รัช หลวงพล
ด.ญ.ญาดา ศรีพรสวรรค์	คุณปัญญา อวิรุทธิโยธิน
คุณยูคิม แซ่ลิ้ม	คุณทศพร เกียรติสमान
คุณอรุณ คชโฮสถ	คุณทรงชัย พิทักษ์เจริญวงศ์
คุณมนตรี (พี่ใจ)	คุณกลวัชร ลัภณะชัย
คุณสุเทพ วัฒนวิภา	คุณวัชรินทร์ ภาสทิพย์
คุณวณิ วัฒนวิภา	คุณพรชัย เลาหวิรภาพ
คุณนิตยา วัฒนวิภา	คุณอังคณา เลาหวิรภาพ
คุณเกษรินทร์ วัฒนวิภา	คุณพาลภ เลาหวิรภาพ
คุณพิชชาภรณ์ วัฒนวิภา	คุณพาพร เลาหวิรภาพ
คุณภรณ์พันธุ์ วัฒนวิภา	คุณสิริพร เลาหวิรภาพ
คุณรังสิมา สันติमित	คุณพรประภา เลาหวิรภาพ
คุณทรงชัย พิทักษ์เจริญวงศ์	คุณพรรณี เลาหวิรภาพ
คุณเพชรี ตันวงศ์ประเสริฐ	คุณอดิศักดิ์ ตั้งตรงเวชกิจ
คุณศรีัญญา อิศรางกูร ณ อยุธยา	คุณวรรณภา พรศาลานุวัฒน์

ขออนุโมทนาบุญแด่คณะจัดพิมพ์ทุกท่าน

คุณสรวงกน กัลภนะชัย

คุณมนีชา ศรีพรหมมา

ว่าที่ ร.ต.ทัตเทพ เหลืออรุณ

คุณแม่หนู แซ่อึ้ง

คุณปิยาภรณ์ เมืองชื่น

คุณฐิติพร อัครวัทษาวงศ์

คุณวรวรรณ กิตติอำไพสกุล

คุณประเสริฐ กิตติอำไพสกุล

คุณธัญญพร กิตติอำไพสกุล

คุณธนพนธ์ กิตติอำไพสกุล

คุณพัชรินทร์ กิตติอำไพสกุล

คุณแก้วขวัญ ฟิ่งสุนทร

คุณสมพจน์ อัครรัตติชัย

คุณเฉลิมศักดิ์ แก้วประดิษฐ์

คุณทิพย์วรรณ โนนทอง

ด.ญ.เบญญาภา เบญจโภคทรัพย์

คุณเยาวเรศ ชีวินเบญจรัตน์

คุณประพร โรจนสมิทธิ์

คุณปิยรัตน์ เอื้อนิกรชน

คุณดวงพรรณพรหม รักษาพล

คุณณิชาเนีย คำแดง

คุณณิศา ทรัพย์เย็น

คุณพจนา พวงมะลิลัย

คุณสมศักดิ์ เฉลิมฤทธิ์

คุณณภัค มยุเรศสกุล

คุณสัญญา สุขศรีนาค

คุณวิทย์สันต์ จิรรัตนโสภา

คุณสุรีย์ จิรรัตนโสภา

คุณธนพล จิรรัตนโสภา

คุณสกล จิรรัตนโสภา

คุณสมบูรณ์ กุลวิเศษชนะ

คุณพรพณี ชื่นจิตภรณา

คุณดวงกมล พันธุ์สุผล

คุณวรรณา สุขเจริญ

คุณดวงรัตน์ พันธุ์สุผล

คุณสุกรี สุขเจริญ

คุณพิธิลธิ ธนศสกุลวัฒนา

คุณประทีป จิรรัตนวรรณะ

คุณพรสวรรค์ ประสิทธิ์เขตร

คุณสงวนชัย อัครวิทยามณี

ขออนุโมทนาบุญแด่คณะจัดพิมพ์ทุกท่าน

คุณศรชา ศาสทรานนท์

คุณอารีวรรณ ธาราธิรเศรษฐ์

คุณพิสิษฐ์ สกุลสันติพร

คุณอัจฉิมา บุญญเสฏฐา

อ.อรพิน เลิศสันตยากร

และผู้ที่ไม่ประสงค์ออกนาม

เพราะจิตหลุดพ้นแล้ว

จิตจึงดำรงอยู่ ;

เพราะเป็นจิตที่ดำรงอยู่

จิตจึงยินดีว่าเริงด้วยดี ;

เพราะเป็นจิตที่ยินดีว่าเริงด้วยดี

จิตจึงไม่หวาดสะดุ้ง ;

เมื่อไม่หวาดสะดุ้ง

ย่อมปรินิพพานเฉพาะคนนั้นเทียว .

- สูตรที่ ๔ อัครที่ปาวรรค ขนธ.ส. ๑๗/๕๗/๙๓,
คริสต์แก๊กิกมูทั้งหลายที่เซตวัน .
ปฏิจฉสมุปบาทจากพระโอมฐ์ หน้า ๖๕๕

เมื่อ "เธอ" ไม่มี!

พานิขะ ! เมื่อใด เธอเห็นรูปแล้ว สักว่าเห็น,
ได้ฟังเสียงแล้ว สักว่าฟัง,
ได้กลิ่น, ลิ้มรส, สัมผัสทางผิวหนัง,
ก็สักว่า ดม ลิ้ม สัมผัส,
ได้รู้แจ้งธรรมารมณ์ ก็สักว่าได้รู้แจ้ง แล้ว;
เมื่อนั้น "เธอ" จักไม่มี.

เมื่อใด "เธอ" ไม่มี;
เมื่อนั้นเธอก็ไม่ปรากฏในโลกนี้, ไม่ปรากฏในโลกอื่น,
ไม่ปรากฏในระหว่างแห่งโลกทั้งสอง;
นั่นแหละ คือที่สุดแห่งทุกข์ ละ.

(อ.ย. ๒๕/๘๗/๔๙)

สื่อธรรมะนี้ จัดทำเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาสู่สาธารณชนเป็นธรรมทาน
ลิขสิทธิ์ในต้นฉบับนี้ได้รับการสงวนไว้ ไม่สงวนสิทธิ์ในการจัดทำจากต้นฉบับเพื่อเผยแพร่ในทุกกรณี
ในการจัดทำหรือเผยแพร่โปรดใช้ความละเอียดรอบคอบ เพื่อรักษาความถูกต้องของข้อมูล
ขอคำปรึกษาด้านข้อมูลในการจัดทำเพื่อความสะดวกและประหยัด
ติดต่อได้ที่ คุณพจนา รัชตะนาวิณ โทร. ๐๘๖-๓๓๔-๒๑๐๐
หรือ คุณเศรษฐา ศาสตราภรณ์ โทร. ๐๘๑-๕๑๓-๑๖๑๑